VOJTA BENEŠ:

NÁRODNOSTNÍ OTÁZKA A SOCIALISM

Vydáno nákladem
Amerických Dělnických Listů, 4130 Broadway,
Cleveland, Ohio.

Právě vyšla nová kniha

pro dívky a matky

od Margaret H. Sangerové

CO BY MĚLA KAŽDÁ DÍVKA VĚDĚTI.

Přeložil T. N.

CENA 25c.

Vydáno nákladem
Amer. Děl. Listů, 4130 Broadway,
Cleveland, O.

Vojta Beneš:

Národnostní otázka a socialism.

79

CENA 25c.

VYDÁNO NÁKLADEM AMERICKÝCH DĚLNICKÝCH LISTŮ,
4130 BROADWAY, CLEVELAND, OHIO.

JC311
.B12

816241
B12 #2

M. P. I. 042

MARXISM.

SMYSL NÁRODNOSTI.

Zakladatel vědeckého socialismu, Karel Marx, označil hospodářské, vlastnické poměry a materielní podmínky za hybnou sílu, za základ společenského vývoje. Ukazoval, že vlastnictví výrobních prostředků je příčinou sociální a tím i mravní bídy. Poněvadž pak těžké zlořády dnešních poměrů sociálních způsobeny jsou právě ovládnutím prostředků výrobních a soukromým vlastnictvím, je nutno radikálními, revolučními methodami vyvolati nutné změny v poměrech hospodářských. Nechci tuto zkoumati, jak si tuto revoluci a její methody představoval Marx sám a v jaké formě přejali názory na tuto revoluci v hospodářských poměrech kapitalistické společnosti jeho následovníci. Není nutno představovati si vždy revoluci jako hnutí hmotné, fysické síly se všemi jeho krvavými důsledky. Tak v zásadě, díval se na věc i Marx. Jsou známa jeho slova o německé revoluci v r. 1848. Němci prý paradují ve frygických čapkách, co zatím přirozená povaha jejich svědčí pohodlné noční čepici. Není tomu tak dávno, kdy soudruh chicagský, prof. Kennedy, bránil se proti naříčení z vlastizrady, jež na něj vrženo bylo nesocialistickým tiskem — vysoce charakteristickými slovy: "My nevěříme na revoluci zbraní. My socialisté provádíme svoje revoluce hlasovacím lístkem."

Nechci říci, že by to plně vystihovalo moje stanovisko, ale toto pravidlo je jen potvrzeno výjim-

kou ruské revoluce, kde mimořádné poměry vyvolaly revoluci, jež ostatně v počátcích nebyla revolucí sociální, ale revolucí vojenských a měšťanských vrstev ve státě. Později teprve přešla v revoluci sociální.

Je jisto, že názory o radikální revoluci v době vžívajícího se marxismu tu byly a že se velmi věřilo i v revoluci násilnou, která by rázem změnila tvářnost společnosti. Abych zabránil nedorozumění. Cíl byl vždy a zůstane revoluční: přeměna společnosti od základů a na nových podmínkách společenského pořádku. Ale s cílem nelze ztotožňovati methody, jež k němu vedou. Jde o to, mají-li tyto methody býti methodami revolučními. A v to se právě mnohými marxisty věřilo a toto jejich stanovisko bylo příčinou jisté reakce v socialismu. Oni věříce v revoluci cíle i methody, zabraňovali vlastně vývoji i když tento vývoj byl v duchu Marxově. Veliké zápasy mezi t. zv. revisionisty a orthodoxními marxisty v minulých desetiletích byly toho tvrzení jasným dokladem.

Marxisté stáli proti kompromisu a stáli proti němu neúprosně. Viděli v něm úpadek zásad. Revisionisté přijali zákon vývoje, přijali revoluci hlasovacího lístku a hospodářské svépomoci. Vznikl rozpor mezi ideology a praktickými socialisty. Ideologové, t. j. orthodoxní marxisté trvali na svém názoru, který jim tak hotově realisoval socialistický obraz budoucího socialistického světa, který se zrodí jednou z úžasné revoluce a převrátí shnilé a bídné lidstvo jakoby čarovným proutkem z pohádky. Socialistické církevnictví, na něž naši nepřátelé tak často narážejí, nemá centrálu svého vzniku daleko od centrály tohoto názoru.

Socialističtí revolucionáři sestoupili od krásné-

ho snu, vzdáleného lidstvu právě tak jako náboženské nebe — do šedivé skutečnosti a počali otázky ty prakticky řešit. Byl tu jistého druhu kompromis. Kdyby tento socialistický evolucionism se byl v evropské socialistické společnosti uplatnil o 30 let dříve, věřím, že by děsná evropská válka byla, ne-li hotovou nemožností, tedy jistě problemem ne tak strašně bolestným. Marxism neřešil choulostivé problemy národnostní a odkazoval je na souborné řešení jako podružný zjev, až přijde súčtování s dočasným pořádkem společenským. Mnohé problemy zůstaly tak celá desetiletí neřešeny a svět nedovedl ani pochopit nesmírný jejich vliv na uskutečnění této války. Neboť jestliže nebyly řešeny evolucí, počal je německý císař řešiti revolucí, válkou, již vyvolal. Jedním z těchto neřešených, odstrkovaných problémů je otázka národnostní. Vliv její na tuto válku a její vznik je ohromný.

Ano, byla doba, kdy se snilo o revoluci v cílech i methodách. Ale přišla nová doba. Dala dělníku práva a počala tak naplňovat jeho starý sen. Učinila jej občanem a dala mu možnost, aby také on vytvářel vývoj společnosti. A je zajímavo, že čím více těchto práv i povinností — a tím přirozeně i zodpovědnosti dostávalo se dělníku, tím více a jasněji bylo chápáno i tímto dělníkem, že změny dnešních protisociálních řádů nemusí se vždy díti cestou radikálních a revolučních převratů. Bylo chápáno, že nejvyšším zákonem společenského soužití je rozumný, methodický vývoj. A tak samozřejmě byl přijat zákon sociální evoluce za prvou základní poučku moderního socialismu. Zákon evoluce, zákon poznenáhlého vývoje společenských řádů k ideálům socialistickým stal se tak praksí socialistickou tím, čím měl býti: podmínkou zdravého pokroku.

Přes to socialism ve svém konečném cíli a ve své ideové podstatě vzhledem k dnešnímu společenskému pořádku je a nemůže býti jiný než revoluční. O tento cíl nemůže býti sporu. Řekl to správně prof. Kennedy: chceme vývojem dojíti ke svému cíli. To znamená vývoj v sobě samých, v hlavách, a za ním kráčí vývoj ve společnosti. Myšlenka předchází praksi. A je nutno jíti krokem tu pomalým, tu zrychleným. Ale vždy hmota za duchem.

Karel Marx ukazoval, že podmínkou lepšího života je zvrácení nezdravých poměrů hospodářských, zvrácení systému vlastnického. Ale socialistická prakse ukazuje, že není to jedině hospodářský činitel, který vytváří společnost, že stejně poměry národnostní, kulturní, náboženské jsou rovnocenným činitelem ve vývoji společnosti. A přirozeně, že silným činitelem bude vždy vývoj mravní. A že ke všem těmto poměrům musí býti obrácen zřetel jako k poměrům hospodářským.

Theoretický, naučný marxism neznal a neměl porozumění pro otázky národnostní právě z důvodů uvedených. Tento jeho názor, skládající vše na změněné poměry hospodářského života, jejichž příchod často si představoval po veliké revoluci lidstva — přenášel na milliony svých stoupenců a nevědomky umenšoval v nich smysl pro veliké otázky (ve smyslu subjektivního vývoje) národnostní a jiné. To bylo snad kdysi, ale poměry rychle se mění. To bylo tam, kde se málo dbalo intelektu a kde se příliš zdůrazňovaly požadavky pouze hospodářské. Jakmile marxistický socialism byl povolán na pole politické a stal se silným činitelem státním a parlamentním, jakmile od theorie došel k životní praksi, postavily se mu tyto problemy tváří v tvář. Dovedl-li se učit, měl-li smysl pro život a nestrnul-li

dogmaticky na theoriích, jež vytvořila určitá doba, jejichž vývoj žádala si však doba nová se změněnými poměry života, počal tyto otázky řešit v duchu doby. Neboť všecko je život a nic nejsou theorie, pokud nejsou nositeli a tvůrci ve smyslu života. Proto počal opravdový socialism řešit i otázku národnostní přes hlasy těch, pro něž ani dnes neexistuje. Žel osudu, že trochu pozdě. Ale řeší ji přece a to je rozhodné pro nás.

Poměrně dlouhým vývojem prošlo i toto řešení otázky národnostní, než došlo se k přesnějším názorům. Ptáme-li se, proč Marx*) sám otázku národnostní pomíjel, nalezneme také odpověď. Říšský Němec nemohl a neměl národnostní otázky v našem smyslu. Filosofie malého národa byla mu a musela mu býti příliš cizí, jestliže jej život nepřivedl blíže do takového ovzduší, jakým dýchá a žije duše malého národa. Velicí národové, jednotní národové nemají pro otázky národnostní dosti smyslu. U nich neexistují, neboť jejich národnost nebyla a nemůže býti nikdy ohrožena. A je-li, tož v tak nepatrných menšinách, že tento útisk není národním celkem pociťován. Je nepopíratelným fak-

*) Ve své knize "Rusko a Evropa" píše o Marxovi jeden z jeho kritiků, T. G. Masaryk: "Marxisté a jiní němečtí protivníci Bakuninovi byli v právu, když tvrdili, že Bakunin je na omylu ve svém názoru o revoluční schopnosti Slovanů. Ale naproti tomu Bakuninův slovanský program nebyl nikterak nacionálnější než program Marxův. Marx požadoval Německo-polsko-maďarskou unii proti Slovanům a kázal nenávist k Rusům, Čechům a Chorvatům." A dále praví: "Věcný rozdíl byl ten, že Bakunin byl Rus, zatím co Marx, Engels, Ruge a jiní byli Němci. Že Marxisté dlouho potom a ještě dnes mají německé nacionální cítění a antipathii vůči Slovanům, prokázal jsem již ve své knize "Základy Marxismu". A není o tom ani nových důkazů třeba vzhledem k přítomným nacionálním bojům uvnitř sociální demokracie."

tem, že národnostní otázka jako problem žádající si přesného řešení, vyvstala jen u národů smíšených, zvláště pak u národů porobených. Jim je a musí býti přední otázkou sociální. Národnostní útisk nese za sebou větší útisk sociální. To je patrno u Slováků. Marxism, který jednak zásadně, jednak vlivem poměrů panujících ve velikých a mocných národech, přešel k nám do Čech i do všech malých zemí, přirozeně přenesl do širokých vrstev hospodářsky silně tísněného lidu i onen přezírající názor na otázku národnostní, pro niž nebylo v něm tehdy a není dnes nutného porozumění. Byla to naše chyba, že jsme jej pro malý národ tak přejali.

Byl to nepochopený marxism. Neboť v té formě jak jej vzhledem k řešení otázky národnostní u nás propagovali, vyrostl pro veliké národy. Ale duch národa malého je psychologicky silně odlišný od ducha národů velikých, v tomto případě od ducha národa germánského. Proto působil marxism po stránce národnostní velmi cize u nás a vyvolal přirozeně protitlak. Nastala doba, v níž marxism musel projíti dílnou českého ducha, doba, jež otázku národnostní smiřovala stále více a více s marxismem dle našich potřeb. A nastává dokonce odklon od marxismu i po stránce ideové.

Národ a duše národa, to není forma, do níž lze směstnati cokoli by se komu uzdálo. Národ a jeho duše, to je resonanční deska. Ozve se jen tehdy a otevře srdce, udeříš-li na ni poctivou rukou a promluvíš-li mateřskou řečí, vnitřní řečí té národní duše.

Tak je se vším. Marxism musel se proto přizpůsobiti duchu našemu, aby jej národ přijal. Posledních dvacet let socialistického života u nás v Čechách bylo bojem o toto přizpůsobení, bojem o český socialism. Náš český socialism musel ihned po-

číti s řešením otázky národnostní, která je životní otázkou malých národův nesamostatných právě tak jako mzda pro jejich proletáře. Když marxism přišel k nám v prvých svých počátcích, měla otázka národnostní velmi špatný zvuk. Bylo mnoho důvodů, proč tak bylo. Národnost nebyla chápána. Necítil se její hluboký smysl, byla přezírána, nevzdělanci cynicky odbývána. Nechápali národnost v její hluboké mravní podstatě, v kulturní podstatě, neviděli v ní ideu. Naopak se mnohým zdálo, že národnost ideu ubíjí. Slyšeli ji jen a neprožili. Národnost byla jim pouhou řečí, ne životem. Národnost se přece žije, ta se necítí!

Viděli v ní bezduchou formu, pouhou řeč a neměli smyslu pro hlubokou její krásu. Filosofie, mravy, věda, náboženství, umění, všechna silná individualita života a jeho kouzlo, to jsou a byly jedině děti národnosti. Nebýti národnosti, nebylo by těchto nejvyšších hodnot života v jejich plnosti, v jejich bohatství.

Amerika má ku př. báječnou přírodu, má úžasný tep života. Nemá však své originelní, vyspělé kultury, svého umění — proto, že dosud není národem v plném slova toho smyslu. Ona vyrůstá v národ. A tím tempem poroste i její intelektuelní síla, kterým poroste její národnost. To vše, co tu je, jsou počátky.

Indiáni mexičtí vytvořili veliké umění stavitelské, protože byli národem.

Ba i sám marxism, ačkoli pomíjí národnost, je vlastním dítětem této národnosti, dítětem německého ducha národního. Právě jako militarism je jím po jiné stránce.

Jsou lidé a jsou celé vrstvy lidí, jež smyslu národnosti nechápou. Je proto méněcenná, že ji ně-

kdo chápati nedovede? Ano, o tuto národnost ducha jde a vždy šlo. Ne o tu, která spílá cizí krvi a řeči. A jde dnes již i o to, co nazývám národnost socialismu.

Národnost vyrůstá z duše rasy a srdce rasy, je dítětem staletí a přírody, dítětem života. Vlastním a nejkrásnějším. Neboť cesta do království kultury vede národností a jejími hodnotami. I socialism musí se státi jejím vlastním dítětem. A dokud nebude, nebude socialism na cestách přirozeného vývoje. Vše pak, co je proti přirozenosti, smrt svoji ssebou si nese.

Není to snad rozumový důvod, který tu k posledku této kapitoly uvádím, je ale příliš vážný a významný, než abych jej přešel mlčením. Projel jsem tisíce mil v této zemi a poznal tisíce svých krajanů, jako je žádný nepoznal. Lidé prostí, jak je život rodí, lidé tvrdí, jak je osud zoceluje. A mezi nimi mnoho a mnoho vzácných duší, duší cítících a milujících, těch, kteří hledají lepší smysl života. A mezi těmi slyšel jsem vždycky asi taková slova: Což je to platno. Něco tu člověku schází. Nikdy tu nebude doma. A člověku se přece jen chce "být doma".

Ano, to je to. Nikdy tady nebudeme doma. Protože tam u nás doma jinak se cítí, jinak bojuje, jinak žije, jinak trpí a i jinak nenávidí než tady v té zemi, jejímž životem a kulturou nenaučí se člověk žíti po celý lidský věk svůj.

Co schází našemu člověku zde? Onen pocit života národního, onen pocit socialismu národního. Člověk chce být dítětem národa, t. j., chce žít, cítit, myslit, milovat i nenávidět, trpět a obětovat tak, jak je to blízko jeho krvi, jeho duchu, jeho srdci. Národ je dílna, v níž se vytváří lidství a humanita.

IDEA NÁRODNOSTNÍ ZŮSTALA SOCIALISMEM NEDOMYŠLENA.

Marxism, vycházeje z materialistického chápání života a z luna mohutného národa, neměl zvláštního zájmu a pochopení pro otázku národnostní. V době Marxově a hlavně v Německu, nebyly to otázky, jež by v životě tehdejší společnosti hrály onu úlohu, jakou počaly hráti o třicet, čtyřicet let později a v jiných zemích, kdy vlivem šířící se demokracie politické ožily i ony ke zvláštnímu významu. Marxova idea soc. státu neznala otázky národnostní jako zvláštní otázky sociální a podřizovala ji otázce hospodářské. Uvedením sociálního státu Marxova v život řešila by se mimochodem jaksi i tato záležitost. Marx znal jen jedinou hlavní otázku: otázku společenského vlastnictví, otázku půdy a výrobních prostředků, z toho dedukoval nutnost třídního boje a s takovým hlediskem hospodářským se stanoviska t. zv. dějinného materialismu řeší i otázky jiné: náboženské, kulturní, národnostní, jako vedlejší důsledek jeho rozřešení hospodářského. Je theoretik materialismu vyšlý z velikého národa. Nevěří, že idea, duševní a mravní síla člověka, vytváří společnost. Společnost a její život je mu sociálním výtvorem hrubých, hmotných materielných sil, poměrů a okolností, jimž marně opírá se člověk ve svém životním usilování. Svět není to, co člověk chce, ale k čemu je nucen.

Ovšem kardinálním nedostatkem celého marxistického řešení národnostní otázky v posledních létech je fakt, že nežijeme v tomto marxistickém státě sociální spravedlnosti. Žijeme dneškem. A dnešek není přece ještě marxistický. Ostatně také socialistické nazírání dneška pomalu sice, ale

pevně se Marxe vzdaluje, přes to, že Marx zůstane a je vážným pramenem socialistického nazírání!

Jiným velikým pokleskem bylo i to, že němečtí stoupenci učení Marxova, v Rakousku zvláště, vykládali si učitele svého tak, jak se jim hodil do krámu jejich německé politiky. Bylť Marx přese vše jen Němec a jeho velkolepá idea byla německými marxisty v Rakousku vykládána v německý prospěch. A to velmi výhodně právě nám, českým soudruhům, ve chvíli, kdy národnost a politický boj za ni u měšťanských stran českých na foru vídeňské říšské rady i doma v Čechách jevil se ve formě velmi ubohé. Vlivem těchto poměrů zůstala u nás idea národnosti nedomyšlena. Ba, poměry tyto u nás vinou všech došly tak daleko, že pojem vlasti ztratil všechen svůj pravý smysl: býti vlastí a spravedlivým domovem pro všechny, pro jejich hospodářský i kulturně spravedlivý život. Na jedné straně chápán byl cit národnostní jako boj o pouliční tabulky, nápisy na drahách, nanejvýše jako boj o nějakou tu českou školu v uzavřeném území, a často jako plané se holedbání vlastenecké, na druhé straně národnost nebyla vůbec pochopena, domyšlena, ba často byla i vysmívána. Zásluhou našich vedoucích politických činitelů a měšťanských stran viděli naši soudruzi — a němeští je v tom radostně podporovali — v cítění národnostním boje plemenné, vyhlazovací, národnostní třenice s Němci. Je to úžasné, ale je to fakt.

Byl to důsledek přejatého materialistického názoru na svět v našich řadách.

A tenhle falešný názor na národnost tak se zakořenil, že ještě dnes, promluvíte-li před mnohým českým člověkem i naším soudruhem slovy: vlast, národ, vidí fangličky, buržoasii, nadávky Němcům, vidí nízké zájmy o činnost zájmu nehodnou. Po-

cítil jsem pravdu toho sám na sobě. Značný počet socialistických našich stranníkův nepovažuje mne za socialistu, ale za zakukleného buržou, který z nějakých podivných, rozhodně pak ne nejčistších důvodův uchází se o přízeň a vliv strany. Stalo se mi nejednou, že jsem na vlastní uši slyšel slova: Beneš není socialista, je "vlastenec".

A přece dnes okřídlené slovo soudruha Krejčího stalo se socialistickým heslem dne. A tak, praví-li Marx, že dělníci nemají vlasti, znamená to pro nás tu prostičkou pravdu, že si ji musíme vydobýt, praví-li, že je národ nechce znát, znamená to, jak pravil hollandský soudruh Troelstra, že se musí stát národem. Právě ve smyslu Marxova třídního boje. Ovšem, pro mne třídní boj neznamená třídní nenávist.

Praví-li se národ a vlast, pomýšlí náš soudruh obyčejně na Čechy a Rakousko a před jeho očima rozvine se obraz zhoubných národnostních bojův. To je ovšem velmi chybný zvyk. Jakoby potom jinde národnostních otázek nebylo. Jděte však do dějin všech národův, minulých i současných a najdete, že pravdu měl mudrc, když řekl: není nic nového pod sluncem.

Otázka národnostní nebude se světa odklizena pštrosí politikou, budeme-li tvrditi, že ji není. Ani pro pštrosa neexistuje lovec, pokud má hlavu svoji v písku. Byla v minulosti u Řeků, Irů, Belgičanů, Finů, Srbů, Poláků a jiných a je tam dnes.

Je ovšem jednou pro vždy nutno súčtovati s mylným názorem, že otázka jazyka je otázkou národnostní. Nezáleží na tom, že národ mluví, ale na tom, co mluví! Když v minulých létech zkoumána byla sociology a filosoficky otázka naší národnostní existence, byly shledávány důvody pro tvrzení a naději, že náš národ se jako národ udrží

a nevyhyne. Byl to Masaryk, Šauer, Jozífek, kteří o této otázce mnoho myslili a báli se té smrti skoro. Ale závěr všech odnášel se k tomu, co zvláště Jozífek tak jasně vyslovil: Národ, který nemá světu co svého říci, musí umříti. Jako planý strom určen je k zániku.

U těch je tedy nepochopení, jimž se národnost stala pouhým jazykem, řečí. Ti ovšem potom domnívají se, že kníže Schwarzenberg má totéž právo k češství jako soudruh F. V. Krejčí, a poněvadž známky češství nepoložili do ducha těchto mužů, ale do jazyka, jimž oba vládnou, zdá se jim toto češství nicotné. Ale my hledáme toto češství v duchu a ne pouze v řeči. A tak myslivý duch soudruha F. V. Krejčího je projevem češství nám. To je otázka ne jazyka, ale otázka života, ideí a ještě života ve všech jeho nejušlechtilejších projevech. Řekl jsem to ostatně již v prvé kapitole a dodávám jen: Ta otázka tu tedy byla, protože tu byl život. Nedá se odstraniti farizejstvím kohokoli, tím méně farizejstvím v internacionále, protože se jím nedá odstraniti život.

Věřím, že tomuto trvalému přezírání otázky národnostní v internacionále, řekl bych přímo, že umlčování jejímu se strany internacionály v zájmu vnitřního klidu ve straně a v zájmu německých soudruhův, kteří se této otázce vždy vyhýbali pro její palčivost a nepříjemné důsledky pro němectví, udávající ton, tomu všemu má dnes internacionála co děkovat za svůj žalostný neúspěch v této válce. Konstatuje se dnes, že jsou zásadní rozdíly v socialistickém nazírání mezi německým a ostatním světem. To se jistě vědělo dříve a řešením otázky národnostní nevyhnutelně byly by takové diference nastaly již v míru. A mně se zdá, že přece jen byly by bývaly rozumněji řešeny poctivou opravdovo-

stí v míru, než bajonety ve válce. Je vinou německých socialistů, že k tomu nedošlo. Kodaň ukázala to nad slunce jasněji.

Nechám promluvit o těchto věcech povolanější ústa starého socialistického kozáka, soudruha Modráčka. V Akademii z roku 1915, tedy už v době válečné, píše: "Sjezdy socialistické (mezinárodní) pokud mohly, vyhýbaly se však i jiným velkým otázkám sporným mezi státy a národy evropskými a když musily do nich kousnouti, přehouply se přes ně všeobecnými resolucemi proti imperialismu, militarismu a kapitalismu. Ani jediný sjezd nepokusil se o to, aby stanovil určitější program pro mezinárodní politiku stran socialistických. A přece jedině dohodou na všech sporných otázkách mezinárodních mohla internacionála získati pevnou základnu svého trvání. Marxistická hesla pomáhala zahalovati nedostatek odvahy říci si pravdu do očí, přiznati pravdu té nebo oné straně a podniknouti něco vážnějšího na ochranu práva a spravedlnosti, kde toho vyžadovala povinnost."

Ukazuje tak Modráček na vinu internacionály v nynějším konfliktu, píše, že jen tam nebála se internacionála radikálně vystoupit, kde se nebála utiskovat na úkor slabších. Poukazuje na jednání internacionály na sjezdu kodaňském, kde z bázně před Němci se tak strannicky projevila, význačně praví: "Rozhodnutí to (proti Čechům—poz. pis.), odporující lepším tradicím internacionály, nebylo učiněno z přesvědčení, nýbrž z důvodů oportunistických. Vůdci internacionály obávali se dvojího: předně, aby spor náš nevyvolal emancipační snahy dělnictva jiných nesamostatných národův; druhé, aby zamítnutím návrhu německého nevznikla nedůvěra mezi Němci a Francouzi, po případě jiným velkým národem. Zkrátka obávali se důsledků případ-

né mravní porážky německé sociální demokracie na jednotu internacionály. Obětovali tudíž malý národ (Čechové žádali totiž politickou i odborovou neodvislost svého hnutí socialistického v internacionále, vlastně proti rakouským Němcům—na sjezdu kodaňském, — poz. pis.), jenž nemohl tolik poškoditi, aby zachovali jednotu mezi velkými národy."

Dnes chápeme, jak chatrná byla tato jednota, do níž se kladlo tolik marných nadějí a jak bylo by bývalo pro internacionálu i všechno lidstvo mnohem lépe, kdyby bylo došlo k zápasu, který byl by zajisté ukázal pravý stav cítění a morální odvahy v internacionále — německé zvláště.

Píše ještě Modráček: "Zdánlivě nerozborná světová organisace socialistického proletariátu obávala se postaviti vůči dělnictvu malého národa na stanovisko spravedlnosti, tuše, že v lůně jejím dřímou spory, jejichž provalení na venek by ji ohrozilo."

Je v těch slovech příliš mnoho hořkosti, aby nebyla trpce námi cítěna. Hořkosti vůči internacionále, která vlastní neupřímnsotí vykopala tak hluboký hrob sama sobě. Nezachránila ji ani hlučná prohlašování kongresu bruselského z roku 1891, ani sjezdu londýnského z roku 1906, nezachránily ji nadšené fráze sjezdu basilejského. Ba ani přímá křivda, jíž se dostalo socialistům malých národů na sjezdu kodaňském! Vřed se provalil a hřích minulosti přinesl příliš strašné ovoce v politice, již s bajonety v rukou na úžas celého světa zahájili soudruzi Německa a německého Rakouska.

Že sem muselo se dospět při pštrosí politice internacionály v otázce národnostní politiky, jasně nám ukáže klidná analyse vývoje evropského smýšlení od dob francouzské revoluce. Myslím na vývoj otázky národnostní.

VÝVOJ OTÁZKY NÁRODNOSTNÍ.

Kdo chce studovati vývoj otázky národnostní v jejím moderním smyslu, musí se vrátit do minulosti. Jak středověk ji chápal? Také ji neznal a nechtěl znát jako marxism. A je jisto a očividno, že to byly státotvorné tendence středověku, jež zapřičinily v největší míře podmínky, ze kterých vyrostly krise dnešní. Připustí-li dnes síly, jež ovládnou budoucí mírový kongres, aby otázka národnostní zůstala neřešena, zasely semeno nových krisí v budoucnosti.

Středověk se svým feudálním zřízením (robotou, poddanstvím, bezprávností lidu) představován byl a dosud je absolutistickým monarchismem. A monarchism nezná pojem národa tam, kde není představován panstvím nad jediným národem, kde stát není vytvořen jedinou národností. On zná nanejvýše panující rasu. Uznáním národnostního principu přestal by býti středověkým monarchismem. Státy středověku na rozdíl ode dneška tvořeny byly svatbami, dědickými rodovými smlouvami a výboji. Ve jménu těchto aktů a příčin trhány a děleny národy a země. Tak Poláci, Rumuni, Čechové, Srbi, Italové — skoro všichni národové Evropy trpěli. Absolutní monarcha byl pánem státu. Stát i jeho lid byl tu pro něj, ne obráceně. Asi tak, jako dnešní rakouský stát se domníval, že lid je pro úředníky, pro byrokracii a ne obráceně. Vlivem těchto názorův a pochybných práv monarchův z milosti boží, byla Evropa roztrhána, národové a ethnické svazky bezohledně zničeny a vytvořeny tak pro dnešní časy nejenom třídy, ale i národy vyssávané a vyssávající. Celé národy otroků.

Přes to však, že středověký absolutism bagate-

lisoval a neznal národností, nebyl pro ně právě smrtelně nebezpečný. Nebylo tehdy ještě kapitalismu, který hlavně z důvodů hospodářských odnárodňuje, germanisuje, nemaje chuti nésti náklady kulturního vývoje utisknutého národa, aby tak tento národ nestal se kapitalismu i hospodářsky nebezpečným. Absolutism středověký také ovšem germanisoval, odnárodňoval, ale nečinil to vědomou činností přísně organisovanou a cílevědomou. Ba neměl ani té síly, jež by národy oslabovala příliš národnostně. Nebylo tolik styku s úřady. Jestliže dnes evropský poddaný jedná s různými úřady a institucemi podobného vlivu jednou za týden, bylo to tehdy jednou za rok. Úřady nezaujaly občana v té míře jako se to dnes děje. Nebylo škol. Je známo okřídlené slovo tohoto absolutismu. Pověděl je rakouský císař František I. v počátcích minulého století za všecku tehdejší kastu panujících: "Nepotřebuji vzdělaných, ale poslušných poddaných."

Národ porobený, tím že nebyl připouštěn do škol a úřadů, byl tak chráněn proti byzantinismu a odnárodnění i tímto způsobem, ač-li jej neohrozila kolonisace. Jednoduchost života a úplná poroba rasy národa zachránila jej před národní zkázou. Anebo lépe: Zachránila jej neschopnost národa vládnoucího, neschopnost odnárodniti.

Francouzská revoluce zvrátila úplně staré poměry. Ne-li i v praksi, jistě v theorii. Kdo bedlivě pozoruje vývoj evropských národův po této revoluci, pozoruje dvě protichůdné snahy v nastalém zápasu politickém:

1) Roztrhaní národové snaží se všemi silami, často i strašnými obětmi na krvi o své národní sjednocení, naproti tomu

2) státy, jež jsou složeny z národností a v nichž jedna národnost zmocnila se nadvlády nad

ostatními — brání usilovně svým národům ve vývoji a dokonce jakýmkoli jejich snahám o národní koncentraci. To je ve státech, ve kterých zavládlo kapitalistické hospodářství majetných tříd, era t. zv. politického liberalismu. Tu se vymýšlejí různé bajky o civilisačním poslání Rakouska, o historických právech na privilegie tříd a národů, o geografické, strategické nutnosti, jež nutí k takovému státnímu útvaru a centralismu, to jest nadvládě jednoho národa v něm. Centralističtí socialisté, ačkoli hlásají jedněmi ústy třídní boj, spěchají, aby nepřirozenými doktrinami o tendenci doby tvořiti pomáhali veliké centralisované státní celky pro dobro vládnoucích národů a zachraňovali tak ničemný třídní stát. A jediný je pramen všeho: lupičský vládnoucí národ hlavně z důvodů hospodářských snaží se ve své moci udržeti národy menší, méně kulturní a hospodářsky nevyvinuté. Snaží se je dále využitkovati pro své cíle, pro svůj blahobyt a kapitalism. Politika Mad'arů proti našim nebohým Slovákům je toho strašným důkazem a příkladem. Tento panující národ udržuje národy zotročené hospodářsky také v duševní tmě. Nedá jim škol, ba často ani chrámů. Proto český horník na severu tolik volal po české škole pro své děti. Nejen z důvodů národních, ale pro svůj boj proti kapitalismu, jemuž nemohl čelit jeho syn rozdvojenou výchovou mravně oslabený.

3) Na malém Švýcarsku pak vidíme další krok ku předu, třeba že tato doba i tam vrhá své stíny. Tam není národa vládnoucího, tam není také idee odstředivé, jež by hnala národy těchto zemí k připojení se k velikým celkům jejich bratří v Italii, ve Francii nebo v Německu. Tyto malé státy dovedly úplně uspokojiti všecky své národy. Vytvořilo se tu něco zvláštního, co nedovedlo a hlavně

nechtělo vytvořiti nad svými národy Rakousko: pojem vyššího státního celku, v němž prvky jej skládající těší se absolutní svobodě a individuelnímu vývoji.

Je to zajisté zvláštní doba. Zatím co zmezinárodnění hospodářského života ba namnoze i života kulturního a civilisace den ze dne postupuje, zatím, co peněžní a hospodářské poměry, vynálezy, dopravnictví, věda i umění internacionalisují svět v míře daleko značnější, než kdykoli jindy v historii světa, v té chvíli boje o národnost stávají se ostřejší a ostřejší a národové ještě včera spící probouzejí se dnes a volají po vlastním svém národním životě. Ba, děje se to namnoze i tam, kde není rozdílů jazykových a kde— zdánlivě — otázka národnostní neexistuje (Irsko). Mohl-li bych tvrditi z psychologického stanoviska o existenci druhového vědomí, jež vychází z rasy a něčím více je než pouhou řečí, něčím nutným a nezbavitelným, mohl bych to podepříti národním vědomím Irů, kteří sice věrou rozdílni (jsou ve své většině katolíci proti evangel. Anglosasům), řečí však blízcí, bojují za neodvislost od Anglie. A podporuje je v tom jistě německá internacionála, která je materialistická a protináboženská. Fakt nesmírně zajímavý.

Ale můj výklad chce se podepříti o silnější důvody, o podmínky, z nichž vyrostl moderní svět ve všech svých projevech. Chci je založiti na přirozených právech člověka i národa, na právech individuality. A když na právech, tož zajisté i na povinnostech. Neboť jako není tepla bez zimy, tak není ani práva bez povinností. My máme ke své národnosti prostou lidskou povinnost.

Odpověď na otázku po existenci a příčině národnostních zápasů, leží v analysi francouzské revoluce. Francie sténala pod strašným absolutis-

mem. V boji proti němu pracovala nejprve perem Rouesaua a Voltaira a dovodila vědecky základ moderní společnosti a jejího života. Duševní revoluce, jak vyšla z dílny encyklopedistů francouzských, položila tyto zásady pro život ve společnosti:

a) individuelní svobodu rozumově vyvinutého jednotlivce,
b) rovnost všech občanů před zákonem beze všech výsad komukoli,
c) svrchovanost lidu ve státě (a tím právo sebeurčení).

Potom přišla revoluce a zvítězila. Theorie encyklopedistů uvedla více méně v život a uskutečnila je:

a) konstitucí,
b) konstituční vládou,
c) demokratickým zřízením ve všech oborech života kulturního, politického a hospodářského.

Uvolnění a uplatnění lidových sil v konstituci mělo za následek větší uvědomění a vzdělání lidu, rozvoj vědy, kultury duchové vůbec, ohromný rozmach průmyslu, jemuž se dostalo školených sil. Nutnost vzdělání je pak pociťována všeobecně a proto, aby si svá práva ve státě udržel, nebo nová dobyl.

Revoluce úplně zvrátila nazírání na účel, smysl moderního státu. Předně zdůraznila, že lid není nikterak pro stát, že není nástrojem státu tehdy monarchického, absolutního. Naopak: stát, všecka jeho zřízení, úřady, vojsko, školy, jeho bohatství a hospodářské zdroje, vše je tu jedině pro lid, pro každého, kdo stát vydržuje prací nebo jakoukoli jinou hodnotou. Revoluce položila do mysli mass a millionů vědomí jejich občanských práv.

Bylo to namnoze jen theoretické poznání, ale

nesmírně významné pro další vývoj evropského lidstva: že stát musí sloužit potřebám občanstva dle vlastní vůle toho lidu.

Když Napoleon stal se bičem Evropy, vstala proti němu Svatá Alliance, spolek to všech evropských vladařů, a hlásala a volala po právech sebeurčení národův. Ale vídeňský sněm, který se potom po porážkách Napoleonových sešel ve Vídni, aby dal Evropě novou tvářnost, nesplnil sliby, které před tím dal evropskému lidstvu. Proti vůli cara ruského Alexandra, proti vůli zástupce anglického zamítnuta byla zásada sebeurčení národův, jak je chtěla revoluce. Bylo to tehdy také zásluhou císařů rakouských a panovníků pruských, že nová mapa Evropy kreslena byla rukama autokratických vládců podle jejich dynastických zájmů.

Přes to zásady revoluce nebyly, nemohly býti zničeny. Dřímaly v duši evropského lidu a propukly brzy ve snažení o konstituci po celé Evropě. V těchto dvou protivách, v důsledcích kongresu vídeňského, který znovu jménem panovníků prohlásil: stát jsem já! — a v důsledcích veliké revoluce, která prohlásila: stát je tu pro lid! — leží příčiny této strašné války. Hospodářské příčiny jsou jejich doprovodem.

Vídeňský kongres dal Evropě nadále národy zotročené a zotročující. Revoluce zná pouze národy svobodné. Praví-li někteří, že příčiny války jsou hospodářské, mají pravdu. Praví-li druzí, že příčiny jsou ideové, nemýlí se. Neboť obou je jediné centrum: názor na život, světový názor člověka.

Kongres vídeňský vytvořil smíšené státy s jedním panujícím národem nad národy ostatními, zotročenými. Když doba konečně převedla konstituční práva do těchto smíšených států, ihned byla vy-

volána otázka národnostní. Neboť lid volal po svém výsostném právu vyjádřeném zásadou revoluce: stát je tu pro lid!

Má-li tedy tento stát sloužiti českému lidu, musí to být český stát. A tak tento cíl bude také vždy přirozeným cílem českého socialisty. Výborně napsal to mladý český socialistický myslitel a kollektivista Evžen Stern: "Idea socialistického státu zahrnuje mi ideu státu českého. A jedině socialistický stát je mi ideálem státu českého." Tu pak již narážím na poměr demokracie a socialismu. O tom kapitola příští.

OTÁZKA NÁRODNOSTNÍ JE PROBLÉM SOCIÁLNÍ.

KONSTITUCE.

Důsledek revoluce byla touha lidu po vládě, po sebeurčení. Byla nezničitelná žádost po konstituci. Čekala se od ní svoboda, lepší lidský i národní život. A je velmi zajímavé sledovati, kterak ve snaze po dosažení tohoto velikého cíle dovedli národové celé Evropy zapomenouti na národnostní rozdíly, kterak lid národností často nikterak přátelských spojil se k boji za dosažení demokracie. Tak v Čechách před rokem 1848 spojili se Němci i Čechové a v přátelském spojení tom velmi důrazně volali po konstituci. Nebylo rozporů a demokratické přesvědčení o rovnosti národů bylo všeobecné.

Ovšem, že nastaly ihned jiné poměry, jakmile bylo alespoň jakési konstituce dosaženo. Národové přistoupili k praktickému řešení státního útvaru konstitučního a ve státech smíšených ukázaly se ihned nesnáze řešení praktického. Theorie, pohybujíce se v rámci všeobecných zásad o právech člo-

věka a národa ihned selhaly, jakmile došlo na praktické jejich provádění. Vezměme za příklad Belgii. Pokud se Belgičanům jednalo o vymanění z cizího jha, byla mezi oběma národy Belgii obývajícími naprostá shoda. Konečně zbavili se Belgičané cizí nadvlády a došlo u nich ke konstituci. Ale poněvadž obývají Belgii národové dva (Vlámové z germánské rasy a Valoni z rasy románské), a poněvadž konstituce belgická byla vlastně konstitucí valonskou (státní správa, školství atd. v rukou Valonů), viděli Vlámové, že konstituce svobodu celou jim nedala. Poznali, že z rukou nadvlády absolutní dostali se pod nadvládu silnějšího národa. Konstituce belgická byla valonská a tak Vlámové byli tu vlastně zase jen pro stát.

Totéž pocítili Čechové zavedením konstituce v Rakousku, Italové v Tridentsku atd. Celé Rakousko stalo se tak zemí, kde na místě absolutního monarchy utiskoval Němec ostatní národy. V Uhrách pak později Mad'ar.

Všeobecně se cítilo, to že není konstituce, neboť vykonávání individuelních práv člověka bylo tak úplně znemožněno. Konstituce přece praví, že občan má právo účasti na správě státu. Účast na správě úřadů, na kontrole jejich, neboť vše je tu přece pro občany. Ale jak je možno, aby vše bylo pro občany — české, jsou-li úřady německé! Občan má právo na vzdělání. Tak to stojí v konstituci. Ale jak je může míti, jsou-li školy jenom mad'arské a Slovák mad'arsky nerozumí?

Je pochopitelno, že národnostní otázka vyrostla ve smíšených státech národnostních přes noc jako něco zcela přirozeného. Boj o konstituci ve státech absolutních musel se tak pozměniti a rozšířiti bojem o národnost v zemích smíšených. Neboť absolutism a jeho nadvládu přejala v Rakousku t. zv.

konstituce, při níž jeden násilný národ utiskoval národy ostatní, upíraje jim práva lidská i konstituční. Počal se vytvářeti stav po národnostní a často i sociální stránce daleko strašlivější, než tomu bylo za panovníků absolutních. Nikdy neprožilo v celé své historii nebohé Slovensko tolik útisku sociálního jako od té chvíle, kdy na stolec uherský zasedla všemohoucí uherská konstituce, konstituce mad'arské šlechty. Vývoj průmyslu přinesl sebou sice jakýsi kulturní pokrok, ale byl to pokrok ne v mravním, pouze v technickém smyslu. Ten stav stal se pak svým odnárodňujícím školstvím i jinými stránkami svými národům daleko nebezpečnějším. Vlády pak, jsouce v rukou nejsilnějšího národa, vedly tento útisk.

Z takových poměrův musela u všech národův potlačených vzejíti touha po úplné samostatnosti, po vlastním sebeurčení. Přiřkla-li revoluce individuelní právo jedinci, tím spíše je přiřkla milionům takových jedinců jako individuelní právo národa.

A tak ve všech smíšených státech, v nichž prohlášena byla konstituce a zvrhla se v konstituci třídní, v nadvládu jediného národa nad ostatními, všude, kde prohlášena byla rovnost před zákonem, tam poskytují t. zv. parlamenty obraz tvrdých bojův národnostních. Čím kulturnější jsou tyto porobené národy, tím strašlivější jsou ony boje. Kriminály mad'arské byly také vždy plněny lidmi nejlepšími, nejvzdělanějšími.

Očekávalo se mylně a dětinsky, že všeobecné volební právo hlasovací utiší v Rakousku boje národnostní. Ale zkušenost naopak prokázala, že národnostní boje tím byly rozšířeny do vrstev, kde jich do té míry dosud nebylo, od nichž se naproti tomu pevně očekávalo, že národnostní otázku zatlačí do pozadí. Míním stranu sociálně demokratic-

kou. Ona tedy naopak postavila národnostní boj na podklad daleko mohutnější, než byl ten, na němž doposud stál: na základ lidově národních práv. Na právo malého člověka, na právo proletáře.

Otázka národnostní je otázkou sociální kultury v prvé řadě, to je bezesporno. Člověk méně vzdělaný cítí obyčejně jen hlad žaludku, člověk vzdělanější kromě toho i hlad duše. Je dobře znáti historii Slováků. S porobou národnostní kráčí tam ruku v ruce bezpráví politické a otroctví hospodářské. Nemajíce práv národnostních, nemají ani politických a nemají ani svého chleba. Hospodářská bída Slovenska přes jeho bohatství je známa. Mad'ar nedá Slovákovi hlavně proto práv národnostních, poněvadž za nimi by vyrůstala hospodářská síla slovenského lidu. Mad'ar, žijící z poroby méně kulturních svých národův, hrozí se jejich všeobecného probuzení. Mad'arský magnát chce i nadále míti slovenské, rumunské a jiné otroky, kteří by mu za několik haléřů a pintu kořalky vzdělávali obrovské lány dolní země. A Slovák v poslední době příliš se už zdvihal. Chtěl své. Mad'ar viděl to nebezpečí probouzejícího se otroka. A proto volal do války. Proto ji vyvolal, aby v začátcích a z kořene vyplenil tuto touhu zotročených národů. Mad'ar vede válku za otroctví, je to válka jihu proti severu.

Je příliš jasně patrno, že otázka národnostní je v prvé řadě i otázkou sociální a tedy otázkou socialismu—poctivého. Leč by tento socialism, oblečen jsa do roucha německé učenosti chtěl zvrátiti lidské pojmy a učiniti bílé černým. Není naší vinou, že socialističtí papoušci jsou ochotni stále a stále opakovati tytéž německé fráze a léčiti všechny bolesti světa jediným, rozumí se jedině osvědčeným

linimentem. Je staré dobré přísloví o nich: mají všechny patrony v jedné patrontaši.

Potlačovat národnostní otázku znamená reakci, útisk, nesvobodu. A dopouští se jí nejenom německý fabrikant, který brání české škole v uzavřeném území, ale i t. zv. socialista, který nemá smyslu pro otázky národnostní. Jenom že odpor v ústech fabrikantových je otevřeně vyjádřeným názorem protisociálním, kdežto t. zv. socialista projevuje tím nedostatek inteligence. Socialism vyřkl příliš jasně, že moderní stát má býti zřízen pro blaho všech občanů. Nejen pro blaho monarchů, nejen pro blaho národa jednoho, nejen pro blaho jediné třídy. To je smysl demokratického socialismu.

POMĚR DEMOKRACIE A SOCIALISMU.

Vývoj národů vede od zřízení feudálního různými proměnami, které se ve století 19. ve společnosti evropské vytvářely — k socialismu ve století 20. Nechci žíti marnými utopistickými sny, ale věřím pevně ve vývoj, který pomalu sice, ale jistě směřuje k hospodářskému i kulturnímu osvobození z jakéhokoli útisku. Asi do 60. roku minulého století šel socialism k tomuto cíli utopiemi sociálních reformátorů, od Engelse a Marxe jde cestou vědeckého poznání společnosti methodicky plánovanou a leckde skutečným vývojem podepřenou. Marx praví, že podmínkou sociálního blaha všech je rozřešení otázky soukromého vlastnictví, sespolečenštění zdrojů výrobních, z čehož nutně vyroste hospodářská i kulturní neodvislost jednotlivcova. Cestu k takovému cíli nalezl v třídním boji a onom hesle, jež značí se ve slovech: Proletáři všech zemí, spojte se!

Tento pochod vede k solidaritě utlačovaných vrstev pro boj hospodářský. Z něho vyroste všeobecná sociální spravedlnost a tedy také spravedlnost národnostní. Marx jistě nepomyslil, jak mnoho zla přivodí světu socialistickému tato jeho poctivě myšlená ideologie. Že bude zástěrkou pro ty, kterým praktické a poctivé řešení mnohých otázek sociálně politických a zvláště národnostních bude příliš obtížné.

Francouzská revoluce měla přinésti do života zásady demokracie. Ovšem, ona utrpěla strašlivé rány. Reakce znovu zdvihla hlavu a demokracie velmi utrpěla. Její názory nedaly se sice zničit, ale daly se velice oslabit. Nebyl to potom ani feudalism se svými otrockými řády, ani demokracie, co počalo vyrůstat v Evropě. Byla to vláda tříd, vláda majetku, kapitalismu, který se zmocnil politické moci ve státu proti starému feudalismu. A jako menší zlo než demokracie našel podporu monarchických vlád i církví. Nastává tu t. zv. era liberalismu.

Přiznejme si, že přese vše i tento liberalism proti starému feudalismu a absolutismu poskytoval jisté výhody. Vycházel přece jen z konstituce, byť ona nebyla demokraticky vybudována. Hlavním jeho ssmyslem bylo, aby vlády ve státě ujaly se třídy majetné, aby vládu svou prováděly všemi směry: hospodářsky, politicky, kulturně. Hospodářsky znamenal liberalism konkurenci a vládu zlata, politicky nadvládu tříd a kulturně nadvládu jediného národa ve státech smíšených. To je jeho německé pojetí. Jsa v Rakousku representován Němci, přivedl všestrannou reakci do života národů. Dávaje však určitou inteligenci svému občanu (průmyslový stát potřebuje schopnějších, vzdělanějších dělníků pro své tovární stroje), vychovával si v tomto

dělníku přirozeného nepřítele. Ne nepřítele státu, ale jeho sociálního založení, nepřítele liberalismu.

Liberalism byl do nedávna základem politického života států evropských. Do roku 1896 byl základem, na němž byl postaven i třídní parlament vídeňský. V politickém Prusku vládne do dnes tak jako v politice jednotlivých rakouských zemí. Boj o demokracii, o politickou vládu všeho lidu v zemi i ve státě, zachvátil celou Evropu koncem století minulého. Bylo jím zachváceno Rakousko, Rusko ba i Turecko. Socialisté němečtí zápasili o ně pro pruský zemský sněm. Snaha po něm vyznačuje se bojem o všeobecné hlasovací právo, jež znamená politické i kulturní zrovnoprávnění občana v politické demokracii. Zdá se dnes hotovým úsudkem všech, že význam tohoto hlasovacího lístku byl příliš ceněn ve státech, jejichž demokracie byla pochybná. V Rakousku, v Německu i snad jinde. Tam parlamenty staly se debatující společností, jak výborně bylo poznamenáno o říšském sněmu německém.

Ale boj o demokracii vyznačuje se také novým vzedmutím národnostních bojů, jež všude tam, kde národnost je utiskována, nezvratně kráčejí s demokracií ruku v ruce.

Nutno si uvědomiti, že demokracie již tím, že volá po svobodě malých národů, bojuje proti kapitalismu. Neboť smysl kapitalismu jest tvořiti velké a centralisované státní celky. V těch pro kapitalism nachází se volné a rozlehlé pole na vyssávání milionů. Neboť jenom tam může se kapitalism rozvíti ve vší své strašlivé podobě, kde ty milliony paží jsou. Namítne se mi, že je kapitalism mezinárodní. Ano. Ale skutečnost přece jen ukazuje, že ve státech malých z různých a důležitých důvodův pole jeho rozpietí je silně omezeno.

Tím, že demokracie zachovává práva národů,

tím, že připouští i jejich hospodářskou svobodu, byť v liberalistickém smyslu, že zachovává a chrání malé národy, jež nejsou vývoji kapitalismu tak příznivy, tím už pracuje proti němu. Boj politický přenáší se tak svým vlivem na pole hospodářské. Proto jeví Německo tak zoufalou snahu o vytvoření střední Evropy. Střední Evropa znamená v prvé řadě ještě strašlivější kapitalism středoevropský. Proto je ono tak zaujato proti našim snahám o rozbití Rakouska. Ba já věřím, kdyby mělo Německo na vybranou, zda vydat Lotrinsko či osvobodit Čechy, že vydá raději Lotrinsko. Rozbití Rakouska znamená strašnou ránu kapitalismu německému.

Tu pak nutno přiznati, že dnešní socialistické nazírání odkloňuje se právě v této otázce od marxismu. Marxism domníval se, že je tu ovládající tendence na vytváření velikých centrálních států, tak jako se domníval, že v hospodářském boji ustaluje se více a více tendence proti středním stavům a k úplnému jejich úpadku. A na této theorii založil svůj boj: proti centralisovanému kapitalismu, centralisovaný socialism v socialistickém centralisovaném státě. I odtud plyne nepochopení a přezírání otázky národnostní. Národnost znamená decentralisaci. Socialism tehdejší a tak pojímaný znamenati chtěl centralisaci. Řešení otázek národnostních zdánlivě tedy oslabovalo marxismem nastíněný plán k úspěchu sociálních zápasů: centralisaci sil proletariátu proti jedinému nepříteli dělníka: centralisovanému kapitalismu. Tento názor padl.

Z tohoto stanoviska posuzována, je demokracie evropská užitečnější než demokracie v Americe. Ta má ráz pouze politický, kdežto uplatnění demokracie v nově plánované Evropě bude míti i hospodářské důsledky: znemožní přílišné rozpietí kapitalismu tam, kde lid dovede užíti svého práva.

Nám v této chvíli jde i o to, jaký je rozdíl mezi demokracií a socialismem? Demokracie nepůsobí přímo na poměry hospodářské. Ona dává občanu pouze politickou rovnost, kdežto socialism žádá a právem žádá rovnost hospodářských podmínek. Demokracie zachovává kapitalism při životě. Proto socialism nemůže se spokojiti s tím, co demokracie podává a žádá, aby se šlo do důsledků i na poli hospodářské svobody. Požaduje v tom směru sespolečenštění výrobních zdrojů.

Hlavní požadavky tohoto kollektivního socialismu jsou: Každý člověk nechať pracuje a každý člověk nechať požívá pouze ovoce své práce. Tedy ne ovoce práce tisíců dělných rukou, kteříž i v demokracii politické pomáhali by jako otroci kapitálu hromaditi veliká soukromá vlastnictví. Bud'tež zrušeny jak výsady rodů tak národů a tříd. Výrobní zdroje bud'tež sespolečenštěny, znárodněny, chcete-li. Není tu tedy řeči o dělení majetku, jak naivní lidé tvrdí.

Socialism žádá vytrvale znemožnění dnešní volné a neobmezené konkurence v oboru hospodářského podnikání právě tímto zveřejněním výrobních zdrojů. Nezamýšlí socialism ani zrušení soukromého vlastnictví, pouze znemožnění jeho vzrůstu do nekonečna a z cizí práce.

Kapitalism chce naopak všecko to, chce svobodu konkurenčního podnikání, žádá možnost neomezeného vývoje soukromého vlastnictví, chce tak zvanou hospodářskou svobodu pro sebe. Ovšem tato svoboda je otroctvím pro tisíce a statisíce těch, jež najímá do svých služeb. Je to svobodné využitkování slabosti malých. Ovoce naší práce má užívati jiný na základě vlastnictví výrobních zdrojů, na základě dědictví, spekulace a p.

Krátce: demokracie nemůže uspokojiti. Nedává svobody celé. A my musíme si žádati plné osvobození člověka od člověka, národa od národa.

ČESKÝ SOCIALISM UVĚDOMUJE SI SVÉ POSLÁNÍ.

Pravil jsem v poslední kapitole, že socialism jde dále než demokracie. Položil vedle otázek politických i hospodářské a řekl: Znemožníme-li vyssávání individua individuem, odstranili jsme násilí. Neboť násilí vyplývá nejčastěji z hospodářské poroby. Názor ten ve mnohých případech dá se doložiti nade vše výmluvnými doklady. Proč ku př. okupovalo Rakousko-Uhersko Bosnu a Hercegovinu? Aby jí přineslo vyšší kulturu, jak troufale tvrdilo? Professor Jiří V. Daneš z pražské university ukázal již dávno před válkou na civilisační poslání strašného mad'arského režimu v této nebohé zemi. Snad tedy, aby ji odnárodnilo? To bylo by možno připustit. Ale takový odnárodňovací process trvá celá století a ještě nekončí úspěchem zvláště u národa na tak nevysoké úrovni civilisační, lze-li toho termínu vůbec užíti, na jaké se nachází bosenský sedlák.

Jediný cíl okupace byl ten: kapitalistické třídy Rakousko-Uherska okupovaly zemi, aby ji hospodářsky využitkovaly. Její přírodní bohatství i její lid. Takový se přirozeně nejsnáze vyssává. Proto pak, aby si trvale zachovalo možnost takového hospodářského vyssávání, proto utiskuje politicky a národnostně. Kdyby Rakousko-Uhersko dalo Bosně politickou a národnostní svobodu, vyrostl by po třiceti letech vlastní kapitalism bosenský a vytlačil by kapitál německý a mad'arský. Tomu se tedy zabraňuje politickým a národním útiskem.

Socialism německý odporoval sice a zvláště ve svých konečných cílech hospodářskému útisku, ale nikterak neposiloval národnostní vývoj. Naopak, stavěl se mu napříč. Svou tendencí centralistickou, jež podporovala tvoření se velikých centralistických a dnes naprosto kapitalistických států posiloval kapitalism tím spíše.

A tak nebude sporno, jestliže prohlásím, že německý, výlučně materialistický socialism byl vždy de fakto (ovšem nepřímo, zahaleně) podporou kapitalistického znásilňování malých a utisknutých národů.

Stále ještě příliš mnozí socialisté nechápou obrozující a sociální smysl otázky národnostní. V otázkách této války pak mají názory tak našim protichůdné, že bylo by naše postavení málo závidění hodné, kdybychom byli odkázáni na jejich pomoc ve svém zápasu.

Naši soudruzi američtí nepochopili vůbec smyslu této války, tím méně smyslu jejího pro malé národy. Ti z nich, kteří se zde narodili, nedovedou prostě pochopit těžkou naši posici. Zájem malého národa je jim příliš malý, bezvýznamný. Jsouce čiří materialisté, nedovedou věc chápati tím spíše, že jsou občany státu, který za svůj specifický úkol přijal úlohu tavícího kotle. Nedovedou pochopit, že Rakousko-Uhersko není tavící kotel, jak jim rádi a snad s úspěchem namlouvají pánové rázu Bergerova.

Věc naše přirozeně není tak jednoduchá, za jak jednoduchou je považována.

Je socialistická theorie a je socialistická prakse. Jsme svědky toho, že socialistická prakse byla často hříchem proti theorii. Nejlepší doklad takového tvrzení podávají nám poměry české a rakouské. Slyšel jsem mnohokráte mluviti o tom, že prý

kapitalisté vyvolali tuto válku, aby zabili socialism. Není to právě špatný výklad, alespoň pokud se týká Německa. Americký velvyslanec v Německu, Gerard, ve své výborné knize "My four years in Germany" uvádí to jako jeden z velmi vážných důvodův války a je to pravděpodobno. Jistě němečtí socialisté, nenastanou-li nepředvídané okolnosti, jež by jim daly možnost prokázati kus životné síly, vyjdou z této války pohmožděni. Socialism německý prokázal ohromný rozpor mezi socialistickou theorií a praksí. Ale at 'již se děje cokoli, změny, které nastanou v socialistické politice evropské po válce, budou dalekosáhlé. Zkušenost z této války je příliš veliká, aby nezpůsobila i veliké změny.

Byli jsme to zvláště my, socialisté čeští, kteří jsme čekali na skutek německé internacionály. Čekali jsme jej ve válce, jako jsme se jej nemohli dočkati před válkou. Chtěli jsme, aby nám dal bezpečnost národní. Zklamal. Z tohoto strašného zklamání vzejde a musí vzejíti nové jaro v duši českého socialostického lidu, návrat k vlastní síle, návrat k vlastnímu rozumu a — srdci. Je to propast mezi německou a českou duší, co tu vyrůstá před námi. A musíme si to otevřeně přiznat. To nejsou již jen formální rozpory, které způsobily stav posledních let. To leží hluboko v duši českého lidu, co dělí jej od myšlenkových proudů Německa. A kdyby jiné příčiny tu nebyly než mravní, jsou dosti silny, aby nás vedly vlastní cestou. Německé parádní theorie, jež selhávají v prakci, musely otrávit českou opravdovost. A my byli jsme opravdoví.

Je-li nucen soudruh Haberman napsati ve svém listě ona slova vídeňského vedení, kde praví: "Zvítě zíme-li v této válce my (rozuměj Němci), vyřídíme otázku českou podle svého smyslu. Ne-li, budeme k Vám smířlivější. Nyní nebudeme jednat o české o-

tázce. Nyní hovoří děla a ta ji rozhodnou." Jak těžkým hněvem musela se otřásti česká duše! Neboť takový to mělo vskutku strašný smysl. Dovedete, soudruzi, pochopit, jak strašně upadly věci u nás, když takto k sobě hovoří socialisté dvou národů, kteří před válkou shodně volali: Proletáři všech zemí, spojte se! Ni muže, ni haléře!

Víme přece všichni, že byly rozpory mezi námi již před válkou. Že by ale poměry dospěly k tak cynickým koncům, nikdo z nás neočekával.

Přišlo rozčarování úplné. Mluví k nám z hlasů Krejčího, Soukupa, Němce, mluví k nám z duše manifestujících desetitisíců českých proletářů, mluví k nám zvláště ústy soudruha Modráčka, který zjevně a odvážně rýsuje nové cesty.

Slovo nacionalism přichází opět ke své cti. Očištěno od kalu a rmutu, kterým jej pokryli nacionalističtí kramáři i kosmopolitičtí snílkové, vstává před námi v čisté své podobě. Přirozená síla idee byla silnější než touhy těch, kteří jí vzdorovali.

Je nutno konstatovati: bránil-li se kdo přímo zoufale vlně falešného nacionalismu, pak byli to zajisté čeští socialisté. Boje, které vyvolali proti nacionalismu nerozumnému a nemravnému v sobě i v poměru k ostatní české společnosti byly trpké a přesahovaly někdy snesitelnou míru.

Ovšem opravdovost, jež leží na dně české duše vedla je k tomu, aby idee za pravdu přijaté uvedli také v život. Nemělo býti propastí mezi theorií a praksí v našich řadách. Ale život, právě ten praktický život naučil nás, že přirozená síla idee národnostní je příliš silná, než aby byla dotčena doktrinou.

V německé společnosti nikdy těchto bojů v takové míře nebylo. Neboť němečtí soudruzi vždy byli nacionalisté vůči nám nespravedliví.

My můžeme dnes s klidem říci: Národnost če-

ského socialismu prošla těžkými boji. Socialism náš nebyl tak nerozumný, aby jí rozumně nepodlehl. Ale svým kdysi odporem proti falešnému nacionalismu očistil ji ode všech nezdravých vlivů a elementů. A proto dnes po strašných zklamáních posledních tří let vyrostl v Čechách dobrý nacionalism, který jedině může býti předpokladem dobrého internacionalismu. Internacionalism předpokládá nacionalism. Ne nacionalism řeči, ale ducha, myšlenky. Odcházíme a odejdeme od německého socialismu tak daleko, abychom mohli jíti po vlastních cestách. Je to přirozený process každého zralého individuelního útvaru. Nebudeme zdrávi, pokud nebudeme svoji. To neznamená hlásání nového jakéhosi socialismu. To znamená procítiti společné veliké idee socialistické vlastním duchem a vlastním životem.

BOJE V NÁRODĚ.

Rozporů mezi českými a německými socialisty v Čechách nebylo do té doby, pokud socialisté v Rakousku nedosáhli praktické moci ve státě, v parlamentě. Pokud strana byla bez moci a pokud o ni zápasila, nebylo přátelštějšího poměru nad poměr mezi českými a německými socialisty. Cítilo se vesměs centralisticky, lépe řečeno, pracovalo se centralisticky. Vzpomeňme jen na počátky hnutí, na rok 1870, na tábor lidu českého i německého pod Ještědem, na kongres českých a německých soudruhů v r. 1874 v Neudorfelu, na sjezd brněnský v r. 1887 a konečně na sjezd v Hainfeldu v r. 1889. Až do té doby zůstává hnutí nedělené, je centralisováno politicky, odborově i družstevnicky.

Až do roku 1893, kdy v mohutnící a dospívající straně české vzniká vědomí a cítí se potřeba hnu-

tí samostatného, má-li hnutí české býti hnutím celého národa a pro celý národ přinésti blahodárné výsledky, až do toho roku vedou rakouské hnutí celkově Němci a německým duchem. V roce 1893 Čechové osamostatňují se politicky, trvajíce hospodářsky v organisacích odborových společně.

Půda praktické politiky ukázala však českému hnutí, že je naprostým příkazem vývoje osamostatniti se i hospodářsky. A tak od roku 1897 toto hnutí sílí a počíná svou národnostní emancipaci. Je to vlastně poznání jednoho z omylů marxismu. Naproti centralisaci sil, v niž se doposud věřilo, počíná zdravá decentralisace, osamostatňování přirozených celkův. Je to tak zvaná differenciace, členění, jev, jemuž je v organickém životě podroben každý vývoj. Touha po vlastním životě je přirozeným důsledkem každého organismu a nemohlo se tedy tomuto processu uhnouti ani hnutí české, bylo-li zdravé. Z jednoduché to bylo příčiny: českému sociálnímu cítění, myšlení a vývoji nedařilo se dobře v dosavadních formách německého vlivu a vedení.

Přes to však, že vývoj cítění a poměr k národnostní otázce v české straně socialistické více a více se ustaloval, přece byla jeho cesta bouřlivá a neutěšená. Zvláště v poměru k ostatnímu národu. V létech devadesátých působily tyto bouře až fysickou bolest těm, kdo je prožívali. Rozumnému a klidnému řešení těch otázek vadily dvě věci: předně to, jak chápaly otázku národnostní naše strany měšťácké, za druhé pak to, jak naši čeští soudruzi vlivem marxistického pojetí těžce se probojovávali k vlastnímu názoru na národnostní otázku.

Možno říci, že extrem stavěl se tu proti extrému. Vina byla na obou stranách, řekl bych, že na

straně měšťácké větší. Strannická politika volební měla o to největší zásluhu.

Od roku 1860 asi do let 1900 prochází Rakouskem éra politického liberalismu. Říše měla třídní parlament a vedla centralistickou t. j. protisociální a německou politiku. Socialisté přirozeně neschvalovali takovou politiku třídní a německy nacionální. A mohli to tehdy činit bezohledně, poněvadž jako živel beze vší politické moci neohlíželi se ani na pravo ani na levo a šli bez kompromisů proti vládě a politice německých liberálů, českých a jiných stran měšťáckých.

Pro posouzení politiky českých socialistů a jejich poměru k českým věcem je důležito se ptáti: Jak se v té době chovaly české strany, zvláště staročeská a mladočeská v politice domácí i říšské? A to je právě bolestná stránka politiky českých stran. České strany politické hájily sice národnostní posice a útočily na protičeskou politiku státní, ale obhajovaly při tom protisociální zájmy třídního parlamentu a třídní vlády, jež se stavěla proti reformám volebním, sociálním a někdy i kulturním. České strany, žel, nepochopily, že jedině správné řešení české otázky je na poli demokratických reforem v říši, v zemi a obci. Provozovali měšťáckou a agrární politiku výhod, subvencí a majetku. Stáli často příkře proti právům dělníka v říšském sněmu, v zemi, okresu i obci. Nechápalo se, že je daleko důležitější dáti dělníku volební právo do obce, než zápasiti s německými ministry o českou školu, o různé vymoženosti a nařízení, jež zase následující ministerstva neuznají a dokonce brutálně zruší. Nechápalo se, že udělením volebního práva vyděděným vrtsvám lidovým celé desítky dotud německých obcí přes noc změní svůj německý charakter v český a dostanou tak českou

školu, již žádné ministerské nařízení ani rekurs šílených německých nacionálů nezruší.

Tento stav rozhořčoval uvědomělé české dělnictvo velice. Ukazovalo se právem, že český měšťák nezadá si s německým, že oba jsou českému dělníku stejnými nepřáteli. Zatím pak, co český dělník strádal hospodářsky i kulturně a bez politických práv, rvali se měšťanští poslanci čeští ve sněmovně o tabulky, o školy, o jiné různé vymoženosti, jichž byli by z větší míry dosáhli, kdyby zavedením politické demokracie byli učinili dělníka rovnoprávným. Tímto nedemokratickým stanoviskem českých stran natropeno bylo mnoho zla a do rukou německých socialistů dána tak mocná zbraň. A oni dovedli ji mistrovsky využít na umlčení národnostních snah v české sociální demokracii.

Vidíte, vy Češi, volalo se u nich. Vy jste největší překážkou politického a sociálního pokroku ve státě. Vy jste i příčinou sociální naší bídy. Pro vaše věčné boje o tabulky není možno přivésti parlament k vážné práci sociálně hospodářské a v prvé řadě odnáší důsledky takových bojů dělník. V hospodářském boji jdete s největšími nepřáteli dělníka, s německým kapitalismem, s kterým v tomto případě dovedete se bez rozmyslu spojovat. Jste reakcionáři nejhrubšího zrna!

A proto tak veliké rozhořčení a tak urputné boje doma. Jedině proto vyrostl mezi sociálními demokraty českými tak veliký odpor proti politice t. zv. státoprávní a nechuť k českému historickému právu. Později doba zřejmě přiznala omyl v této věci a dnešní naši soudruzi v otázce státního práva zaujímají zcela jiné, přátelské stanovisko, opírajíce se o ně ve svých požadavcích.

Ale před pětadvaceti lety bylo jinak. Protože národnostní, jazyková politika spočívala na špat-

ných základech, byla tato národnostní politika zavrhována vůbec jako nemravná a protisocialistická. Nacionalism v jakékoli formě byl nechápán, ba i nenáviděn jako zlo, jako nicotnost nehodná zápasu. Tím více odkazovali jsme se na marxism, čím hlubší propast se otvírala mezi českým proletariátem a stranami ostatními. Vše zakládalo se na materialistickém chápání společnosti a vše odnášelo se jen k bojům za hospodářské uvolnění. Bylo poukazováno na Marxe a v jeho theorii o hospodářské podstatě zla ve společnosti hledán lék proti zápasům nacionalistů, které vedla buržoasie bez užitku na škodu proletariátu. Tak byla národnostní otázka přímo zošklivena a slovem "vlastenec" nadávalo se jedněm, jako druhým 'beznárodní". A obojí ty výpady bývaly ovšem výronem nenávisti nebo nevědomosti.

A tu mimoděk vzpomínám snahy Masarykovy v našem politickém životě. On to byl, který trval na požadavcích národnostní politiky zcela nesmiřitelně, ale při tom jako živé svědomí nepřestal volati do duše našich politických stran měšťanských: Dejte dělníkovi politická práva! To je jedině vlastenecká politika, již může provozovati česká buržoasie. V tom je jedině záchrana českého lidu i jako národa!

A Masaryk ukazoval na rok 1487, jako na onen rok naší národní zkázy, kdy vzali sedláku právo a učinili z občana českého státu—otroka českého státu. Tehdy také podepsala česká šlechta s městy pád svého národa. Odčinit tedy ten strašný rok našich dějin je naší národní povinností nejpřednější. Je nutno dáti vyděděným jejich lidská práva, učinit je spolupracovníky na národním životě, ne pouhými jeho otroky. V tom musí býti a je

smysl české politiky. Ale volání jeho dosti dlouho znělo jako hlas volajícího na poušti.

Nechápal se význam národnosti na obou stranách. Viděla se v pouhém historisování, v jazyku, tradici, ba konečně v praporech a povrchním lesku a nechápala se ve smyslu prof. Drtiny, když pravil: "Vlastenectví neznamená snad milovati vlast, ale její lid. Dát tomu lidu, co mu patří."

Tedy povinnost k bližnímu a světu nejprve prostřednictvím spoluobčana obecnému dobru prokazovanou a právo tohoto občana, nikoli milosrdenství k němu.

To jest: všechna ta veliká nedorozumění o národnost nebyla by vznikla, kdyby české měšťanské strany byly hájily poctivě právo demokracie v obci, okresu, zemi i říši.

Praktická politika, která byla by naše soudruhy povolala do těchto institucí, byla by jim ukázala pravé cesty národní práce, byla by je ukázala, jako je ukázala nyní, když se lidu dostalo alespoň částečných práv politických. Byla to tehdy veliká chyba, politická chyba naší národní representace. Odháněla lid od národa a národnostní otázku zdiskreditovala. Tím, že se stavěla napříč pokroku, demokracii a skutečné svobodě vůbec. Bylo přímo osudné, že se nepochopilo, že náš národní zápas je a musí býti bojem proti každé reakci a naopak: boj proti reakci že je bojem za lepší osud našeho národa. Tak to již Havlíček hlásal.

Je jen přirozeno, že netrpělivost našich dělnických stran byla velmi hořká a vybíhala ve zjevy všeobecně nepříjemné. Nikdo však nevyzískával touto nenárodní českou politikou více než Němci, a naši vídeňští soudruzi nalezli v těchto zápasech českých stran své zlaté doly.

Jisto, že otázka národnostní byla nesprávně

přezírána, ačkoli prozíraví lidé, jestliže domysleli svou ideu demokratisace a socialisace státu až do konce, chápali jasně, že nikdo nemůže vykonati pro národ tolik, jako právě ony široké, bezprávné vrtsvy lidu, jež stojí v řadách socialistických. Je to v povinnostech, v přirozených vlastnostech socialismu. A zkušenost nedala na sebe dlouho čekati, aby dotvrdila tuto pravdu.

BOJE V RAKOUSKÉ INTERNACIONÁLE.

Po létech devadesátých počíná býti sociální demokracie česká vážným činitelem politickým v zemi i říši. Tehdy panoval ještě v řadách vší sociální demokracie v Rakousku správní centralism. Věci její z velké míry řízeny byly z Vídně i po stránce politické, nehledě k tomu, že organisace odborové byly na vedení vídeňském závislé úplně.

Pokusy o autonomii českého hnutí počaly v té době nabývati na síle a Vídeň zahájila proti nim otevřený, ovšem že marný boj. Boj za sebeurčení českého hnutí nebyl totiž hnutím umělým, nacionálním ve špatném toho slova smyslu, ale přirozeným požadavkem, jehož splnění stalo se pro zdárný vývoj hnutí socialistického v Čechách nevyhnutelným. Je to jen přirozené, že u našich českých soudruhů muselo se ozvati vědomí druhové vedle třídního, vědomí mravní zodpovědnosti za národní politiku. Neboť čeští socialisté poznali, že strana stala se národem a že i oni mají za jeho kulturní a existenční vývoj plnou zodpovědnost.

Toto svědomí ozvalo se pak tehdy, když socialistická strana přestala býti v životě národa našeho pouze kritickým činitelem, když stala se činitelem spolutvorným. Když strana stala se spolutvůrcem české duševní i sociální kultury. Vytvářet kulturu

znamená zachovávat její zdroje. Zdrojem národního vývoje jest pak zajisté individualita národa. A proto od těchto let počíná v Čechách radostné, až zoufalé úsilí o něco, co jsme si snad dosud plně neuvědomili, což však není nic jiného, než touha, zápas a nadšená práce za individuelní, za náš socialism. A nebojme se to říci: usilovný boj za náš národní, český socialism. Ne podle jména, ale podle věcných snah a vnitřního přerodu, kterýž jsme počali prožívati.

Počíná emancipace, osamostatnění českého socialismu od nepřirozeného vlivu ideí povaze ducha našeho nepřiměřených. Počalo se chápati, že není možna uniformita na poli ducha, že socialism musí usilovati o sespolečenštění hmoty, zachovávaje svobodu ducha.

Takový vývoj českého života lze stopovati v dějinách našeho probuzení ve všech jeho oborech. Bylo tomu tak v politice, v hospodářství, ve školství, v kulturním životě vůbec. Západnické idee revoluční a myšlenkový racionalism přicházel k nám cestou z Němec. Způsobil u nás a v našem kulturním životě myšlenkové obraty, dával podněty a byl pro náš národní život neocenitelný. Ale národní náš duch brzy vyspěl a dal se na vlastní cesty. A tu počal konflikt. Němci považovali to za strašný nevděk, jestliže národ, který dle jejich přesvědčení měl svému životu tak mnoho co děkovat německé kultuře, počal se od ní odvracet a prohlašovat ji za nepřiměřenou svému národnímu duchu.

Tak bylo i v socialismu. Přejali jsme jej z dílny německého ducha. Ale jako v jiných oborech, tak i tu přišel nutný process osamostatňovací.

V létech 91. snaží se strana v mezích celoříšské sociálně demokratické strany o samostatnost hnutí politického. Již v roce 1893 pak toto politické roz-

dvojení stalo se skutkem přes odpor německých (rakouských) socialistů. Němci zcela jasně pochopili, že je to útěk od německého socialismu, neli hned v ideích, tedy jistě v době nedaleké. Nepochopily to ovšem naše měšťanské strany, ba mnozí naši soudruzi čeští sami. Od té doby však strana rychle stoupá k politické moci přes to, že bojovala boj na dvě fronty: s říšskou stranou sociálně demokratickou a s českými stranami měšťanskými.

Ale vývoj strany už tehdy šel cestou, jež po stránce národnostní politiky vyjadřovala to, co tak dobře teprve nedávno pověděl hollandský socialistický vůdce Troelstra: "Cesta k socialismu vede národem. Ne mimo národ." Totiž lidem, jeho právy, jeho řečí i kulturou, šetřením jeho individuality, ne centralismem cizího ducha a protilidovou a násilnou uniformitou. Nemožnost centralismu v rakouské straně pociťovala se nejtíže, když v devadesátém šestém roce přišel Badeni a v důsledcích jeho ústupků Čechům — ony strašné národnostní boje v menšinách, v parlamentě, všude. Znamenaly naprostý politický rozvrat v Rakousku.

Cítilo se, že k těmto politickým poměrům musí býti zaujato stranou určité stanovisko. Nebylo možno vyhnouti se národnostní otázce a neviděti jí. Odkazovati se na marxistické řešení věci nebylo možno. Marxovy theorie řešily otázku státu sociálního, ale naši čeští soudruzi museli zaujmouti stanovisko své hned, ve státě současném. Jinak nebyli by mohli zasedati v jeho parlamentě. A proto, řešíce i národnostní otázku a dnes, museli zaujmouti základní stanovisko, které by odpovídalo jejich idei o sociální spravedlnosti.

Byly pokusy řešiti otázky národnostní již dříve. Bylo to zvláště na rakouském socialistickém kongresu v Brně, v roce 1899. Tehdy vypracován

byl národnostní program říšský. V něm byla prohlášena:

1. rovnoprávnost národů,
2. nemožnost německé státní řeči v Rakousku,
3. ochrana menšin říšským zákonem,
4. právo každého národa na existenci a národnostní vývoj se všemi důsledky.

Sjezd prohlásil, že za tyto požadavky chce bezohledně pracovati. Tímto projevem nebylo popřeno marxistické nazírání na otázku národnostní. Bylo tu pouze konstatováno, že politické poměry nutí zaujmouti určité a bezohledné stanovisko k otázce, která stala se příliš palčivou. Poznalo se prostě, že socialism musí všecky vážné problémy řešiti evolucí, jestliže tu není zdravých podmínek pro jinou, úspěšnější cestu a musí se řešiti problémy ty tehdy, když jsou zde.

Brněnský sjezd jistě netušil, že zásady, jež tak vítězně prohlásil v theorii, skrývají v sobě těžké porážky—v praksi. Počalo se tedy touto praksí.

"A tak vystoupila sociála z doby plochého a bezduchého internacionalismu do období internacionalismu živoucně chápaného," správně konstatoval tehdy vídeňský Pernestorfer. Ukázala se však brzy slabina německého socialismu silného v theorii, slabého v praksi, spíše siláckého než silného. Záleželo nyní na té praksi: jak prováděti rovnoprávnost v Brně plánovanou za shody všech národních prvků v rakouské sociální demokracii.

Česká sociální demokracie kromě boje za požadavky politické, za požadavky hospodářské, vešla přirozeně i do boje za požadavky kulturní, tedy eminentně národnostní: za školy, za národní právo v úřadech, za práva jazyková. A ovšem, za podklad všech těchto práv položila všeobecné prá-

vo hlasovací. To měla býti mateřská půda nového lepšího soužití národů rakouských.

Vše to odpovídalo zásadě sociální rovnoprávnosti, zájmům proletariátu i jeho rodin. Bylo to prostě socialistické. Postavení dělníkovo trpělo nesmírně opomíjením jeho kulturních potřeb zvláště ve smíšených územích, kde český proletář trpěl tím více hospodářsky, čím více trpěl kulturně a školsky. Opomíjením kulturních potřeb českého dělníka pomáhala rakouská vláda celá léta jeho vykořisťování, snižujíc tak jeho bojovnou schopnost.

V takovém světle měli viděti tyto věci také soudruzi němečtí, kteří jistě znali poměry, v nichž náš lid žil a kteří přijali program brněnský. To se v socialismu mělo rozuměti samo sebou.

Ale tu se právě ukázal rozdíl mezi německou theorií a německou praksí, když byli němečtí soudruzi z Rakouska před ni postaveni. Vešli ihned do ostré oposice proti socialistům českým, schovávajíce se za domnělý marxism. Vytýkali českým soudruhům, že vyvolali boje nacionální a zatlačují prý tak boje sociální proti společnému nepříteli, kapitalismu. Odpírali Čechům uskutečnění jejich požadavků ne proto, že by nebyly spravedlivé, ale proto, že byly Němcům nepohodlné.

Němečtí soudruzi opustili tak půdu práva. Odepřeli je soudruhům českým a podepřeli tak nadpráví privilegovaného národa německého. Naše jednání není prý marxistické! Odkazovali nás k boji třídnímu, který jedině vyřeší tyto bolesti národních nesnází, jakmile zmocní se společnosti. A potom rozřeší se všecko ne polovičatě, jak si toho žádají naši, ale ze základů, na nichž postavena bude budoucnost. Rozbít měšťácký stát — a potom stavět nový. Ale nic polovičatého, čím by dokonce oslabeny byly sociální boje.

Tuhle pohádku o šťastném nebi v budoucnosti známe již i odjinud a pohádka ta není více nebezpečná skutečnému životu, než byl takový odkaz německých soudruhův. Měl-li býti internacionalism chápán v tomto smyslu, pak by nebylo mezi různými internacionalismy žádného rozdílu. Byly by všechny stejně nemravné: kapitalistický jako církevnický a jako socialistický. Bylo to zakryté popření národnosti.

Na určitých případech nejlépe projeví se neudržitelnost této methody. V Českých Budějovicích žily po létech pětadevadesátých dvě třetiny Čechů vedle jedné třetiny Němců. Němci měli tam absolutní vládu hospodářskou i politickou. Když došlo v té době k novým volbám, pomáhali čeští socialisté poctivému vítězství českého lidu. Němečtí socialisté obvinili je však ze šovinismu, postavili se proti požadavkům našeho lidu a šli s Němci do zápasu na udržení německé nadvlády.

V roce 1907 podali němečtí soudruzi pokrokový zákon o večerních vídeňských školách ve sněmu dolnorakouském a přenesli jej i do říšské sněmovny, aby mohl býti co nejdříve proveden. Zákon byl, pravda, pokrokový po stránce sociální, ale násilný, zpátečnický po stránce národnostní. Vylučoval z těchto škol český jazyk, ačkoli ohromná většina učňů vídeňských byla česká a zaměstnána ve veliké míře u českých mistrů vídeňských. Pro tuto očividnou nespravedlnost a nemravnost uvedeného zákona postavili se proti němu čeští socialisté se vší opravdovostí. Byli za to německými soudruhy viněni z nacionalismu.

Všude tam, kde by Němci přijaté theorie mluvily pro právo českého živlu, vystrkovali němečtí socialisté strašidlo šovinismu, aby zakryli nespravedlivý a násilný nácionalism vlastní.

Čeští socialisté žádali subvenci pro české školy ve Vídni. Považíme-li, jak rakouská vláda bohatě penězi podporovala a vydržovala německé školy v Cařihradě a v Dalmacii pro několik německých dětí, byl to se strany našich soudruhů požadavek více než spravedlivý. Vždyť máme ve Vídni padesát tisíc českých dětí. Němečtí soudruzi odepřeli tomu návrhu svou podporu z toho důvodu, že prý se tím národnostní problem nerozřeší. Že je nutno řešiti jej zásadně! Tu je opět to staré marxistické nebe. Vy, Češi, počkejte si na ně, až přijde!

Ve Vídni žije na 400 tisíc Čechů. Ve všeobecných volbách roku 1907 žádala pro ně československá sociální demokracie jeden jediný mandát. Požadavek velmi skromný. Strana naše odůvodňovala jeho přijetí u německých soudruhů tím, že tak dokáží spravedlivé chápání národnostní otázky. Chyba lávky! Stalo se něco, nač naši nečekali. Sám vůdce vídeňské sociální demokracie, Dr. Adler, postavil se za protikandidáta proti Čechům. Z těchto důvodů: 1. kdyby byl přijat spravedlivý český požadavek, byl by tento mandát pro sociální demokracii ztracen. 2. čin takový vyvolal by chauvinistické tažení německých měšťanských stran proti socialistům.

Do prosté řeči přeloženo, zní odmítnutí německých soudruhů asi tak: aby nemohli chauvinisticky jednati němečtí nacionálové, budeme chauvinisticky jednati my, němečtí socialisté. Je lepší nepoctivý mandát, než žádný mandát, než sociální spravedlnost.

Jak vysoko naproti tomu stojí až úzkostlivá poctivost naší české strany ku př. v otázce českého školství v Praze, v otázce státního práva v r. 1897, kdy jednalo se proti zájmům vlastním!

Veškery ty boje posledních let svědčí o jakém-

si cynismu silných vůči slabým. Svědčí o odvaze k násilí a nespravedlnosti, o reakci se strany německých soudruhů rakouských. Jasně na to ukazují slova německého soc. dem. Seligera ze severních Čech. V "Kampfu" z roku 1911 píše: "Třídní zájmy německé dělnické třídy naprosto nevyžadují, aby bylo překáženo tomu, aby z českých přistěhovalých dělníků do německého území nestali se dělníci němečtí. Toho zájmu nemá dělník ani jako dělník ani jako Němec." A ta slova neplatí snad Insbruku nebo Drážď'anům, ale t. zv. uzavřenému území a Vídni, kde žije přes jeden million Čechů na české a říšské půdě. Tomuto výroku vyrovnati se může pouze prohlášení většiny americké strany, která v St. Louisu prohlásila, že německé ponorky neohrožují její zájmy.

Když proti německé brutalitě na českých menšinách povstaly v Praze hlasy žádající revanchi, směřující na zrušení německých nepotřebných škol v Praze, byli to čeští socialisté, kteří se postavili proti podobným pokusům.

Ve své úvaze praví Seliger dokonce, že "není nutno, aby sociální demokracie německá zastávala se požadavků, jež nejsou přímo její." Čili: německá sociální demokracie nepohorší se nad násilím, které se neděje přímo jí. Český a jiný útisk ji nebolí, ačkoli stále mluví o solidaritě proletariátu světa, jak o ní snil Marx. A v takovém smyslu mluvili a jednali i jiní.

To je obraz duše německé sociální demokracie v národnostní otázce rakouské. Rakouské sociální demokracii nezáleží na síle či slabosti hnutí českého. Jde jí pouze o sílu vlastní. Je možno tento cynický egoism srovnati s podstatou socialismu?

Soudruh Hudec nad tímto bankrotem německého smyslu pro právo píše v pražské "Akademii" z

r. 1911: "To je nejnovější program a methoda německé sociální demokracie. Tyto zásady nepostrádají jistého cynismu, za to však každého pojmu o národnostní rovnoprávnosti, jak byla dosud socialisty chápána a vykládána. A to bylo uveřejněno v "Kampfu" pod autorstvím sociálně demokratického poslance ze smíšeného území ve dnech největších násilností a protizákonností vůči českému lidu v tomto smíšeném území"....

Ba, potom přišli němečtí soudruzi dokonce s požadavkem assimilace českého živlu v menšinách!

Kdo by, čta tato slova, neslyšel a nevzpomněl slov soudruha Plechanova, ruského zásadního marxisty, který v Kodani tak zásadně stál proti Čechům, když jednalo se o plné uznání samostatnosti českého hnutí internacionálou. Dnes, píše o konfliktu světové války, trpce odsuzuje neblahý čin německé sociální demokracie ze dne 4. srpna 1914. Tehdy hlasováním pro válečné rozpočty Německa podepřela strašný výboj Německa, ačkoli několik dní před tím ústy Haasovými označila jej za zločinné dílo německého militarismu.

Učinila to z téhož důvodu, pro který postavila se za znásilnění českého hnutí na sjezdu internacionály v r. 1907 v Kodani, kde i internacionála pod německým vlivem sáhla na právo sebeurčení českého proletariátu. Učinila to z téhož nacionalismu ve špatném slova smyslu, pro nějž rakouští němečtí socialisté pomáhali německým stranám kapitalistickým dusiti malé národy slovanské, volajíce při tom cynicky: Proletáři světa, spojte se!

MRAVNÍ PÁD NĚMECKÉHO SOCIALISMU.

Ruský soudruh Plechanov vyšel ze školy přísného marxismu. Chápal jej ovšem po rusku, ne po

německu. To znamená, že mu byl učením pro život, ne doktrinou pro parádní sjezdy.

Bylo to v důsledcích přísně chápaného marxismu, že ještě roku 1907 v Kodani, kde byla obžalována česká sociální demokracie a souzena z pokusů nacionalistických, byl to právě Plechanov, který jako Slovan postavil se na stranu německou a pomohl tak české prohře na kodaňském sjezdu.

A právě proto muselo jednání německé sociální demokracie v této válce na duši tohoto opravdového Rusa působiti nejtrpčím zklamáním. Ale jako byl věrným obhajcem jeho v dobách, kdy na něm zámky stavěl, tak těžko bylo by nyní najíti odhodlanějšího a oprávněnějšího soudce německé internacionály v jejím mravním pádu.

Slova, jichž užil v roce 1915 o německé sociální demokracii, byla by bývala tíže posuzována než vlastizrada v roce 1912, kdyby jich kdokoli z nás užil o německých soudruzích.

Kryjíc se rouškou nejpřísnějších internacionálních hesel, stálo tu německé hnutí nepoznané a výbojně nacionalistické a zvracelo pojmy. Z výbojného nacionalismu učinilo zájem internacionály a přirozená práva lidu označilo za trestuhodné přehmaty nacionalismu. A všecko ve jménu marxismu. Česká touha po sebeurčení v sociále stala se přečinem a "vlastenectvím", německá germanisace posvěcena k novému trvání až do té doby, kdy přijde chvíle vhodná pro nové základy společnosti. To bylo i v Kodani za účasti internacionály celého světa.

A toto zvrácení pojmů, těžké a nemožné snad kdekoli a v jiném oboru života stalo se skutkem v internacionále. Byla to předehra jejího pádu. A ovšem i jejího vzkříšení k lepšímu životu.

Právo národností stalo se zločinem, aby nacio-

nalism násilí mohl se státi zákonem. A tomu nás učili pilně celá desetiletí, abychom i sami v sobě ubili smysl pro přirozené a skutečné sociální právo.

Pokud tento nemravný názor německé sociály zůstal utajen v theorii anebo ukryt za marxistická hesla, nebyla patrna každému jeho pravá povaha. Naši v Čechách jej ovšem znali a tušili jeho konce. Ty přišly, když životní skutečnost postavila německý socialism před projev, který nebylo lze utajiti, ani zakrýti marxistickými hesly. To bylo tehdy, když německý kapitalism postavil jej před les bodáků a žádal jeho hlasy pro válečné úvěry. Ti, kdož pronikli povahu jeho již dříve, nebyli zklamáni. Ale zdá se, že bylo statisíckráte více těch, kdož věřili v něj a jimž jako Adamovi po prvém hříchu v ráji "otevříny byly oči jejich a oni poznali s hrůzou", že byli trpce oklamáni.

Zákon německé internacionály, nemožný ve své podstatě, to byla její klasifikace národnosti. Od umlčování zašla na mnohých místech až do úplného popření národnosti, až často na prohlašování, že národnostní touhy jsou zlem, seménkem kapitalismu, zasívaným na rozbití dělnických zájmův nepřáteli lidu do jeho řad.

To bylo právě to učení o národnosti, jak vyrostlo z falešně pojímaného marxismu. Popírali, že tu ve světě není to ,co je potkávalo na každém kroku a volalo o své právo, že tu nebylo toho, čím ústa jejich vlastně přetékala: národnosti a její životní zdravé síly.

"Nesmíte míti vlasti! Celý svět je vaší vlastí!" volali na ty, kdo se hlásili o vlast a vykazovali je jako pochybné ze svých řad. Svět nebude moci jednou pochopit tento nejpodivnější zjev v historii moderního socialismu, který v posledních padesáti létech přijal na sebe výlučně národnostní ráz: ráz,

charakter německého ducha. Snad jedinou omluvu najde svět pro onen zjev: nečistý nacionalism, který odpuzoval daleko více ještě než tento internacionalism porobených, a kapitalistická krutost, která pod vlasteneckými hesly přicházela tím více vydírat krev svých proletářů. Tam měla hráti nečistou úlohu zločinného pomocníka vlast vedle církve. Extrem jeden byl snad příčinou druhého. Jen těžko prodírali jsme se horami předsudků k prosté pravdě o nutnosti národního života.

Když počínala Amerika válku proti Německu, byl to president Wilson, který velmi určitě postavil tuto zásadu práva národů a byl pozdraven jako champion její v dějinách lidstva. Ale když došel k praktickému jejímu uskutečnění v podmínkách mírových, jak je definoval v lednu 1918 v domě amerických zástupcův, pochopil ihned spravedlivý svět, že president nesestoupil až na dno sporu. Musel přijíti nový člověk, člověk ze světa v němž nevládne ani předsudek, ani doktrina, v němž jediným zákonem je strašlivá touha po právu, po pravdě, po životě. Musel přijíti ruský revolucionář a říci světu, že ani diplomat, ani doktrinář ba ani reformátor nebude dávati světu nové zákony vývoje. Přešla jejich doba. Dnes mluví člověk, mluví prostým hlasem srdce i rozumu a přichází s pravdou nahou. A celý svět, i ten svět malých lidí, který se dosud smlouval o třiatřicet stříbrných, který kompromisoval a slevoval, který se doprošoval mocných, aby přidali na míře a podílu, obrací udivené oči své k severu země. Tam uprostřed širokých, krvavých polí stojí člověk. Ve špinavých cárech, nemyt a hladem zmořený. Zakotven pevně v ruské svaté půdě, vyrůstá rameny svými až k obloze. A z jeho kostnaté, selské tváře dívají se dvě veliké krás-

né oči, poměnkově modré oči. Dobrota dívá se z nich, ale i výsměch všemu světu.

"Což se doprošujete almužny?" volá na malé a neznámé. "Vždyť jejich peníze nemají ceny. Vůbec nemají ceny. Vaše je právo. Vezměte si je!"

Z veliké Rusi ozývá se hlas života. Svět jej uslyší. Ne-li dnes ještě, zítra již jako hromem zachvěje se jím jeho duše. Pravda je na postupu! Nikdo ji nezastavil. Snad dnes ubita bude německými bajonety, ale její jitro zítřejší přichází.

To, co v roce 1907 bylo zločinem proti internacionále, stalo se dnes nejvyšším zákonem nové tvořící se a lepší internacionály. Vidíme kontury její na obzoru a její heslo zní: sebeurčení. Plnost jeho je úplná. Není to už jen sebeurčení národa jako národa, je to také již sebeurčení člověka jako člověka. Je to nové evangelium staré pravdy a starého dobrého práva. Není to právo jazyka, není to právo národa, je to daleko více: je to právo života. V něm je vše. O ně bude zápasit tento svět a zvítězí v tom boji, v němž konečně padne nadvláda národa nad národem, třídy nad třídou.

A k tomuto poznání pomohlo Německo: tak socialistické, jako militaristické. A dnes již se neptáme, kdo a proč započal tuto válku. Dnes jiná otázka hýbe našimi dušemi: Kdo a jak zakončí tuto revoluci?

Požadavek "sebeurčení národa" tak hanebně poražený internacionálou v Kodani r. 1907, když byl podán našimi českými soudruhy, zvítězil dnes. Ale ne cnost a opravdovost malého národa, ale zločin národa velikého, zločin nacionalistický, dokonal tento obrat.

Je nutno uvědomiti si úlohu, již při tomto zločinu Německa hrála německá sociální demokracie.

"Sovremennyj Mir" z roku 1915 přináší tato Plechanova slova: "Ne strach před ruskou reakcí přinutil je (totiž něm. soc. dem. — autor), aby změnili tradice Bebelovy a Liebknechtovy, ale spíše strach před vlastními voliči. Při prohlášení války prožilo obyvatelstvo německé říše nával chauvinismu, před nímž naši němečtí soudruzi uznali za nutné základním způsobem změniti svoji taktiku. Po všem vidno, že uvažovali takto: Prohlásiti se v nynějším čase proti válce znamená oslabiti svůj vliv v zemi. Oslabíme-li jej takto, dáváme při příštích volbách do sázky ne sice plné čtyři a čtvrt millionu hlasů, ale možno že dva nebo půl druhého či ještě méně. Přes to je lépe povoliti vojenské rozpočty, než ztratiti tento počet hlasů."

Kdo by tu neslyšel volání Dr. Adlera, vůdce rakouských německých socialistů, když ze stejných důvodů prohlašoval, že Čechům nesmí se ve Vídni dostati mandátu, poněvadž by tento mandát byl pro socialisty ztracen. Lépe je ztratiti na prestyži mravní, lépe býti spoluvinníkem zločinu, než ztratiti na prestyži politické. Mravnost vystěhovala se z německé sociály a politické doktriny nastoupily na její místo. Církev stala se sama sobě cílem, strana sama straně důvodem existence. Ne zásady a idee, ale pouhá forma. Němci postrádají opravdovosti. Jak jinak mluví a jedná ruský Lenin. Jde do revoluce, věda, že v krátkém čase ztratí svoji moc. Ale jde do ní proto, aby navždy upevnil a ve skutek uvedl své idee o půdě, tak aby tyto idee vešly v život a nikdo již, nikdo nemohl je se světa odstranit. Německý socialism zachovává církev, stranu a zabíjí ideu. Ruský socialista za cenu vlastní smrti a smrti své frakce zachovává ideu.

Ruský mužík dostane půdu, ruský dělník svá práva. Lenin padne. Ne-li dnes, tedy později. Ale

mužíkovi zůstane jeho půda, ruskému proletáři jeho průmyslové reformy. V to věří, tak i jedná.

V Německu padly idee a zůstala mocná strana. Tu je rozdíl mezi německým a slovanským (také českým) socialismem. A to je národnost v našem smyslu. Pro tuto národnost chceme svobodu.

Případ Frankův je zajisté znám. Dr. Frank odešel dobrovolně do řad německé armády na důkaz toho, že považoval tuto válku za právo německého národa, za právo německého proletariátu. Ne snad proto, že by byl věřil lžím německé vlády o napadení Německa Spojenci, ale proto, že souhlasil s touto výbojnou válkou. A v německé sociální demokracii nebyl to nikdo menší než soudruh Südeküm, který se postavil na obhajobu činu Frankova. Plechanov charakterisuje to takto: "On připínal své růžové naděje ne na sjednocení proletariátu všech zemí, ale na sjednocení všech tříd své německé vlasti. Nebylo mu nic potom, aby v hnutí proletářů všech národů odlišeny a hájeny byly obecné, na národnosti nezávislé zájmy proletariátu. Jeho nový program zakládal se na obraně časných zájmů jednoho národa. Tak důsledný internacionalism zaměnil s národnostním reformismem. A již samo sebou se rozumí, že Frank neměl ani logického ani mravního práva opakovati heslo internacionály: Proletáři všech zemí, spojte se!

Jemu pozůstalo jen právo vzkřiknouti: Spojte se Němci všech společenských tříd. Spojte se na zpustošení Belgie, spojte se na oloupení Francie, spojte se do boje s konkurující Anglií. Zpustošíce a loupíce, oslabivše všechny německému císaři se nepokořivší země, zabezpečíte si šťastnou možnost hospodářského vykořisťování všech poražených národů a budete šťastně žít!"

Činem svým schválil soc. poslanec říšského ně-

meckého sněmu, Dr. Frank, císařský výboj, směřující k imperialismu, na ovládnutí národa národem, na útisk národů malých. A jen proto, že ve vítězství německých zbraní viděl pojistku výhodného hospodářského života německého proletariátu. Nic nedbal, že mělo to býti na účet proletariátu zemí ostatních, neboť pro něj bylo směrodatné totéž stanovisko, jež vyjádřil rakouský soc. dem. Seliger slovy: "Není sociálně demokratické přesvědčení, aby německý dělník zastával požadavky, jež by nebyly požadavky jeho."

Ano, německá sociální demokracie postavila se svým účastenstvím ve válce mimo třídní socialism. Zapřela jako Petr Krista i ona svého Marxe, jímž se vždycky tolik oháněla. Nedbajíc útisku jiných, opouští půdu mezinárodního socialismu, spokojuje se jakýmsi reformismem uvnitř německého národa, hájí pouze výhody dělnické. Nikoli socialistické. Je to jakýsi socialism "übermenschů", s čím spokojuje se Dr. Frank.

A je to těžká pohroma a pád německé materialistické školy socialismu, který zklamal ve chvíli veliké zkoušky. Bude to míti, a my to již všeobecně pociťujeme, za následek přirozený odklon od německé socialistické školy. Německý socialista postavil se tady na stanovisko: materie nad duchem, brutální síla nad právem. Scheideman je v internacionále mrtev.

Německá menšina s Liebknechtem, Kautským a nyní také Haasem a jeho družinou, je de fakto morální záchranou proletářského Německa. Přes ni i v budoucnosti povede most k ostatnímu dělnickému světu. Ale úloha, kterou ve světě internacionály hrálo Německo, je dohrána. Musí býti dohrána pro dobro všeho světa. Idealism v sociali-

smu převládati bude více a více nad materialistickým názorem světovým.

Ještě dále než Dr. Frank šel Dr. Lensch, německý soc. demokratický theoretik. Ve své knize "Die Deutsche Socialdemokratie und der Weltkrieg" mluví zcela otevřeně a cynicky. Píše o Rusku velmi nenávistně. Je nutno prý porazit jeho hrozící reakci. A tak spojuje se k tomu dílu s německým císařem pruských junkerů. Dokládá, že nynější válka je vlastně poslední fází sjednocení velikého Německa, jež stane se skutkem konečným pohlcením Rakouska. O rakouských Slovanech nic. To jsou budoucí Němci. Ale to, co píše o vyrovnání socialistických differencí mezi proletariátem jednotlivých národů, to je přímo socialistická velezrada. A má to takový šílený smysl: Sociální demokracie, to jsou Němci. A proto socialistický svět musí si vyvolit. Buď'to přijme zásady, jež v této válce přijala za své německá sociální demokracie, nebo socialism padne. Ztratí totiž Němce a bude sám ztracen.

Krev prolitá bajonety německých socialistů tlačí svědomí tohoto Lensche a v něm svědomí všech těch, kdož byli spoluvinni. A proto se musí přehodnotit hodnoty. Nutno prohlásit světlo za tmu a tmu za světlo. Je nutno prohlásit zločin za právo a ze zločinců, proto že jich bylo více než normálních lidí, vytvořiti pravidelnou společnost. Zákon normálního vývoje a práva nutno zatratit. Neboť se stal zákonem menšiny.

To je smysl mudrování tohoto "také socialisty". Zákon moci vítězí nad zákonem práva jak u německého militaristy, tak u německého socialisty. Tady není skutečného rozdílu, jen dialektika je jiná.

A jak mohlo dojíti k takovým koncům? V do-

bě války a tvrdé censury rakouské píše o tom náš soudruh, poslanec Modráček: "Marxistická hesla pomáhala zahalovati nedostatek odvahy, říci si pravdu do očí." Naráží tím na neupřímnost v internacionále, naráží tím na slabiny marxismu. Dlouho se pravda zakrývala, až přišla krise a vypučela v jedovaté květy ve chvíli, o níž opět píše: "Internacionála měla ukázati svoji sílu!"

Ukázala svoji slabost. Ovšem, dr. Lensch, aby zachránil situaci, žádá, abychom tuto slabost prohlásili za cnost a zachránili tak velikou lež, která již padesát let klame proletářovy oči. Dr. Lensch žádal si nic více a nic méně než toto: Bylo kdysi sto lidí pro jistou ideu. Ale sedmdesát lidí se té idei zpronevěřilo. Aby oklamali sebe i svět, řekli: Buď prohlásíte, že zhřešilo těch třicet duší, nebo zničíme ideu vůbec!

Ve svých "Myšlénkách oposice" z poslední doby vrací se Modráček opět k pádu německé sociální demokracie: "Rozpadnutím se Internacionály počátkem války zakončena epocha mezinárodního hnutí socialistického, vyznačujícího se duchovním vůdcovstvím německé sociální demokracie. Německé sociální demokracii přísluší smutná zásluha, že první postavila se do služeb válečné litice a strhnuvši tak do válečného víru socialistické strany ostatních národů, dala tím smrtelnou ránu socialistické internacionále."

Dnes nemusíme se snad tolik báti vítězství Německa a s ním i německého Scheidemanova socialismu. Ve svých žilách cítíme, že veliká vlna demokracie nebude smetena ani militarismem ani znehodnocena ideologií těch, kdož se mu zpronevěřili. Rychlý vzrůst menšiny v Německu ukazuje, že tam přesun myšlénkových proudů nastává a že po straš-

ném duševním excessu socialistického Německa přijde nazírání střízlivější.

Jsou toho různé příčiny. Jistě v největší míře ten mohutný fakt, že se proti německému mravnímu nazírání zdvihl celý svět. A proletariát německý neodolává strašnému tlaku a soudu všeho demokratického světa.

Idea sebeurčení všech národů, malých zvláště, zvítězí, demokracie stane se silou nezadržitelnou a získá pro sebe jako mohutný myšlenkový proud všecky myslící hlavy a národy. Dnes i ti, kdož snad ještě před rokem nechápali, počínají chápati: že veliká revoluce názorů, světů je tady a běda tomu národu, který pro jakési neztrávené a kožené theorie nepochopí její smysl. Staré theorie o vývoji společnosti v míru byly pro dobu míru. Revoluční doba tvoří rychle a živelní silou názory nové: ne názory revoluce v myslích a programech plánované a představované, ale revoluce živoucí, pravdivé, silné a tvořící.

Pánem situace stává se pak ten, kdo ty revoluční theorie v míru vysněné dovedl v boji o nové vytváření světa učinit ne parádním rhetorismem, ale živoucí, strhující silou.

A toho všeho nelze dosíci cestou spekulativního německého socialismu: cestou toho známého kloboučníka, který chtěl upravovat lidské hlavy pro čepice jím napřed vyrobené.

Nám je socialismem život a nikoli vzdálený sen, jehož ideologie oslepuje a oslabuje proletáře pro boje současného života.

PODMÍNKY NĚMECKÉHO MRAVNÍHO ÚPADKU.

Je nutno analysovati tyto zjevy. Nedají se vyříditi opovržlivým odsouzením, nebo dokonce na-

dávkou. Mají jistě své hluboké psychologické, ne jen politické příčiny. Není možno, aby mravně klesl pojednou, neočekávaně celý národ. Morálka národa netvoří se za jediný den. Ani morálka německé sociální demokracie nebyla v jediném dnu vytvořena. Proto také v jediném dnu nepadla. Čin německé sociální demokracie byl a musel býti připravován celá desetiletí v podvědomí její duše. Nebyl připravován vědomě a úmyslně. Ale ležel v podstatě, ve filosofické podstatě německého socialismu, který byl vybudován na materialismu dějinném. Dávno padla filosofie materialismu*) ve vědeckém světě. Německý socialism udržoval jeho poslední posice. Dnes přišel i jeho pád. Neboť ve chvíli, kdy vypukla válka, ukázal se světu v přirozených svých důsledcích. A dělal dojem zrady, hotové zrady. Byl zradou pro ty — a těch je převážná většina — kdo se opíjeli jeho sliby pro budoucnost a neviděli jeho materialistické nebezpečí pro přítomnost.

Čeští socialisté dávno se probouzeli z krásného toho snu a boje v Čechách, boje ve Vídni i v Kodani otevíraly českému proletariátu okno do budoucnosti. A přes to, že jsme německé methody a názory znali, nevěřili jsme v konflikt tak strašlivý, v prohru tak bolestnou.

---

*) Materialism je filosofický směr, který popírá rozdíl mezi hmotou a duchem, uznává pouze jedinou podstatu, podstatu hmoty. Pro něj existuje jen to, co lze měřiti, vážiti, počítati. Opírá se o zkušenost smyslů a zamlouvá se často širokým vrstvám lidu. Historický čili dějinný materialism, o nějž se opírá vědecký socialism užívá tohoto filosofického materialismu k tomu cíli, aby dovodil, že vývoj společnosti lidské je také výsledkem materielních poměrů a okolností, na něž nemá duch člověka vlivu. Dle něj nic neznamená síla individuality, osobnosti lidské, ale vše ženou jakési člověkem nekontrolovatelné poměry a síly.

Řekl jsem, že je nutno analysovati tyto jevy. Je nutno se ptáti, kde braly se mravní podmínky tohoto strachu německé sociální demokracie před budoucími volbami, z jaké půdy vyrostl Frank a Lensch, z čeho zrodilo se ono cítění a smýšlení, jež skončilo účastí něm. soc. demokracie na válečných úvěrech dne 4. srpna 1914.

Odpověď na ty otázky dá nám i směrnici vývoje nového, neboť nikdo už ve světě nezabrání, aby se nezrodil nový a lepší svět socialismu.

Je proto velmi poučno podívati se do dílny německého ducha. Je to dílna tuhé, přesné práce, ducha, výchovy, umění, všeho kulturního projevu německé duše. Je spíše solidní než originelní. Je pravda, že Německo má svoji vědeckou školu odlišnou a v jistém smyslu neodvislou a — originelní. Je originelní nedostatkem své originality. Její charakter všeobecný je její spekulativnost. To je ráz této školy. Jestliže Francie, Anglie i Amerika ve své vědecké práci vychází od pokusu, od zkušenosti, od studia jevů duševních a na základě zjištěných fakt konstatuje methody vývoje, jde škola německá opáčným směrem. Ona stanoví cíl i methody předem a spekulativně. Nevychází z fakt, z pokusů, zkušeností. Nevyvíjí se. Přichází hotova a ucelena, logickým domyslem narýsuje svoji stavbu myšlenkovou, svůj plán a snaží se jej vtěliti v praksi.

Její výhoda spočívá v tom, že zatím co vědecké methody škol jiných nemají o cíli přesných názorů a nemohou ani míti, německá škola má přesný cíl, třeba by tento cíl a jeho formy byl založen na domyslu. Je to tak, jako dva poutníci, kteří bloudí lesem. Hledají oba přístřeší. Prvý z nich nemá přesný plán východu z bludiště lesů. Dívá se po hvězdách a po měsíci, hledá stopy chodců v pěšin-

kách houštin, hledá dlouho a dlouho, z úkazu soudí na úkaz, trpělivě a pracně blíží se svému konečnému uspokojení, až konečně k ránu dostane se z lesa a nachází přístřeší.

Druhý vypracuje nejprve přesný svůj plán. Postaví se na vrch rozumu lidského a usuzuje: tam je zajisté město, kde končí les. Tam jsou pole a ruce lidské, které je orají. Tedy nejkratší cestou z lesa. Přímá cesta je nejkratší. A dá se na tu cestu. A tak vyjde z lesa. Ale namístě města a polí je tu jen nesmírná písková poušť, a poutník dále se musí rvát s přeludem své neomylnosti.

To je německá škola. Pracuje ne dle poznaných fakt a zkušeností, ale jde za logickým domyslem. Nutí vývoj vměstnati do forem, jež vytvořil její spekulativní duch. Ji vede více pamět, úsudek, víra v sílu vlastního rozumu, školu ostatních pak více zkušenost očí, uší, rukou, poznání — prakse, skutečnost a její potřeby.

Příznačný příklad téhle německé školy podává věda paedagogická. Národ tvoří si, je-li národem, vlastní svou výchovu. Ona je znakem, velmi důležitým znakem každé národnosti jakožto produkt národní duše. A ona také v důsledcích toho vytváří národnost.

Každý z nás chápe, jaký nesmírný význam v životě národů má výchova, škola a její působení. A je to zvláště německá škola, ukázněná a zformovaná do neměnitelných zákonů paedagogických, která měla větší vliv na vývoj národa, než kterákoliv výchova jiná. Její ohromný vliv na německou duši národní je nepopíratelný. Ukazoval na to zvláště Tolstoj ve svých kapitolách o výchově a prohlašoval státní výchovu v tom smyslu za násilí na člověku. Chtěl vychovati člověka volného, svobodného a odsuzoval tak tyto výchovné systemy za

nemravné a nemožné. Proti výchově státní stavěl školu individuelní výchovy, jež od dítěte vycházejíc, k dítěti se vrací.

My v Čechách šli jsme ode dávna proti státní škole, volali jsme po škole národní, volné škole, která slouží člověku, národu, ne státu.

Těžké kulturní a národnostní boje o školu, jež bojují se v evropských zemích a zvláště v Rakousku, jasně ukazují, jaký význam přikládá lidstvo celého světa síle školy a výchovy.

Nynější světový konflikt musí počítati také s výchovou německého národa. Padesát let německé výchovy sjednocené a ukázněné v německém smyslu, vytvořilo jednotné ovzduší německého národa a dalo německé rase jeden instinkt, jednu národní duši. Propast, která byla v německé duši vykopána dvojím náboženstvím a politickými rozdíly sociálními, překlenuta byla těmito padesáti léty jednotné, státní výchovy německé. To je fakt, jehož nelze při analysi nynější války přehlédnouti.

Německé školství ve své podstatě je racionalistické.*) Předpokladem jeho vědy byla svrchovanost rozumu lidského jako kriteria lidského jednání. Z těchto podmínek vyšel největší německý vychovatel moderní doby Herbart. On spekulativně vybudoval dokonale promyšlený systém školský, na němž založili Němci svou výchovu, své znamenitě vyvinuté školství. Základním názorem Herbartovy výchovy byl předpoklad, že duše dítěte je jakási skřínka úplně prázdná v mládí. Úkolem školy a výchovy pak že je, aby byla naplněna vědomostmi pomocí kázně, jež byla často velmi násilná. Byla

*) Racionalism je filosofický směr založený na absolutním přesvědčení o síle lidského rozumu. Staví se proti vlivům citovým, nepřipouští důvodů a sil nadsmyslných.

to právě také herbartovská škola, jež trestala dítě tělesně. Vychovávala dítě k poslušnosti. Předpokládala, že se tu jedná pouze o zlomení odporu dítěte a ničeho jiného. Schopnosti nepadaly na váhu. Všichni byli stejně schopni, jen dobrá vůle k učení není prý u všech dětí stejná. A proto tělesný trest je zcela vhodným prostředkem přivoditi poslušnost a dobrou vůli dítěte. Tato škola učila násobilce s rákoskou v ruce a v paměti dítěte viděla největší jeho schopnost. Nedbalo se a nevědělo o rozdílu duší dětských a dítě bylo jako dítě. Do třídy školské směstnalo se sedmdesáte dětí a na všech se požadovaly tytéž výsledky. Kdo nevyhověl, byl trestán špatnou známkou bez ohledu na to, je-li takového prospěchu schopen. Že věci byly takové, svědčí i rčení, jež povstalo v té době v Rakousku a ukazuje její ráz. Bylo řečeno o Sadové: U Sadové zvítězila rákoska pruského kantora. Ovšem, tak jako u Marxe, je nutno říci i u Herbarta: To není Herbart, to je i herbartovská škola.

Věřím, že to rčení bylo pravdivé. Kázní vychovávala ke kázni, poslušností k poslušnosti, neznajíc rozdílu v posuzování schopností duše dětské, vychovávala ke strojové prostřednosti. Vychovávala poslušné nástroje systemu, jehož nejvyšším smyslem bylo slovo: rozkaz! Státní výchova se všemi jejími výhodami pro stát, nebezpečími pro lidstvo.

Proto také škola, jež vznikla z porážky u Sadové v Rakousku v roce 1867, přejala idee a methody herbartovské úplně. V Rakousku počala se výchova založená na herbartovském racionalismu s jeho výhodami pro státní rakouské cíle, s jeho nevýhodnými vlastnostmi pro porobené rakouské národy. Je to předně škola úplně zcentalisovaná na stejný typ po celé říši. Škola paměti a poslušnosti založená naprosto na slepě poslouchané státní autoritě.

Vyrostla ze spekulativní představy o ideálním německém státu. Dokonalá v organisaci jako stát, o nějž měla míti největší zásluhy, odešla od skutečného života. Ovšem dítě v této škole bylo a je jedině trpným činitelem a výchova nedála se v něm, ale na něm. Německá škola není "dílnou lidskosti", jak o škole mluví Komenský, ale státní dílnou na výrobu poslušných, svědomitých a ukázněných občanů. Byla zanedbána soudnost, mravní výchova k individuelní odvaze, silné vůli, tvořivosti, probouzení vrozených duševních sil.

Bylo to více méně duchamorné vyučování paměti mládeže, nikoli výchova mládeže. Herbartovská výchova jako důsledek materialistického racionalismu byla popřením individuality dítěte, popřením ducha. Strojová výchova, nic více. Proto také vychovávala nebezpečné stroje. Dítě nebylo považováno za individuum ve smyslu Komenského, který o dítěti učil, že duševní dary jeho jsou v něm a výchovou že nutno je probouzet. Německé škole je a bylo dítě prázdnou skřínkou, bezduchým jakýmsi strojem, který nutno naplnit olejem vědomostí školských a posílit dressurou poslušnosti, aby mohl býti státu užitečen, aby se stal poslušným občanem. Duše dítěte byla Herbartovi "tabule raza", čistá deska, na níž výchova píše to, co je státu potřebno.

Byl to čirý materialism výchovný. Vycházel z racionalistické školy vědecké, která si svými methodami vyřešila dokonale a uspokojivě všecky záhady světa a života právě s takovou lehkostí a jistotou, jak to učinil Herbart s duší dítěte.

Dnes už herbartovská výchova v celém ostatním světě úplně padla. Musela padnout, neboť měla pochybené cíle i methody k nim. Nám není dítě pro stát, ale pro ně samotné. Jeho duše není

"tabule raza". Je to květ skrytý v semeni. Na slunci svobodné výchovy a výchovou se rozvíjí i vše ušlechtilé, co je v něm. Výchova podává jen příležitost a urovnává jeho vývoj. Nezasahuje násilně v něj. Dává podmínky, aby rozvil a nezakrněl. A nelze tedy vychovávat ke stejné výši, jedině stejnými podmínkami, dle individuality a duševních schopností. Odešla ze školy rákoska, neboť se poznalo, že není možno naučiti rákoskou násobilce. Přestalo býti úkolem školy naučit, ale pouze učit, čili vyvíjet síly duševní. A nejenom pamět, ale všecky síly duševní. Herbart nepochopil, že má před sebou dětskou individualitu. Viděl pouze velikou sociální obec mládeže. Odvodil si vyspekulovaný pojem dítěte, neživý a nepravdivý a počal na něm prováděti svoji výchovu ve velikém, pro milliony duší stejnou a stejně osudnou.

Čtyřicet, padesát let vychovávali takto německý národ, národ ukázněných a poslušných poddaných, národ vychovaný materialistickou výchovou k materialistickému životu. Musela působiti na duši národa zvláště proto, poněvadž byla zasívána do mladých duší, do duší, které lze hnísti a přizpůsobovati. Taková výchova, neprobouzející v dítěti přirozené sklony jeho, zanedbávající vůli a soudnost, odvahu k vlastnímu názoru a činu, připravila celý národ. Národ trpných, poslušných, pracovitých a svědomitých občanů, prospěšných světu v rukou síly mravné, ale nebezpečných v rukou sil nečistých a výbojných. Tento národ bude a je schopen umírati ve službě ideí cizích, ale neschopen umírati za myšlenku vlastní. Je to také důsledek jeho výchovy.

Herbartovskou výchovu vnucovali i našemu národu. Podlehl jí na čas, ale brzy se z ní vymanil a vyšel na vlastní cesty. Bylo proto naše české

školství žárlivě střeženo, státem omezováno, formováno a vždy považováno za nebezpečnou výheň, z níž jednou vyšlehne zhoubný oheň. Je příznačno, že v této válce byla to česká škola, jež odnášela strašný hněv rakouské vlády, že to je česká škola, na níž uvalen byl těžký státní dozor a která s vlastní cesty, po níž se dala, znovu zaháněna je na koleje této státní, v povaze své germánské výchovy. Vychovala nás příliš neposlušné, příliš samostatné česká škola. A proto je tolik nenáviděna. Proto na školu se soustřed'uje boj o národnost. Chápete, že ten náš národní zápas není nacionalism, ale boj o volného člověka!?

Mnozí snad čtou s podivem tuto kapitolu. Co že má s národností a socialismem společného škola a výchova. Příliš mnoho. Tato výchova má svůj vliv na pokolení. Tedy i na socialism v jeho projevu. Dá-li výchova národu určitý ráz povahový, přejímá jej i sociální hnutí z tohoto národa vzešlé. A národnost? Každý národ musí nalézti vlastní výchovu. Výchova materialistického racionalismu neodpovídá české duši. I v této výchově je národnost a její právo, a je úkolem socialismu upravovat její cesty vzhledem k potřebám národní duše.

České dítě nesmí býti otrokem a předmětem výchovy, jak si ji vytvořili Němci. Naše škola musí býti místem radostného a slunného života, pilné sice, ale radostné práce a ideálů, nikoli místem státní dressury a výchovy k otrocké kázni. Právě proto, že vliv výchovy na budoucí pokolení je tak veliký, střežíme si žárlivě toto právo výchovy vlastní a ve vlastním duchu svého národa. Škola špatně zřízená vychová jednostranně jednající národ. Německá škola vychovala v něm strojovou, poslušnou povahu, povahu materialisticky založenou, jež ne-

ní schopna vlastního, odvážného činu a dovede jen jako stroj energii svou vydati v cizích službách.

Tato německá výchova zamítnuta byla již celým světem, ačkoli byly doby, kdy mluviti proti německé výchově bylo za rouhavé považováno, jako mluviti proti německému materialistickému socialismu. Ale jako vše ostatní, i jeho dny jsou sečteny. Ne pro nenávist vůči němu, proti Německu. Ne. Ale pro neživotnost jeho, pro neschopnost jeho vytvářeti život. Materie je všude mrtvá. Německý socialism je také dítětem vědeckého ducha spekulativního.*) Zrodil se v téže mateční buňce racionalismu. Nevyrostl ze života, ale z rozumové spekulace, kteráž zapomenouc na práva a síly individua, postavila říši budoucnosti na ramena jakéhosi vysoko nad lidstvem vytvořeného pojmu, který pojmenovali státem. Z tohoto německého státu stala se modla velmi nebezpečná.

Ostatně ideál státu je blízký stejně německým militaristům jako německým socialistům. Ačkoli v mnohých bodech odchylný, vyrůstá tento ideál německého státu u obou stran ze stejných podmínek: z materialistického názoru na svět. A poněvadž je materialistický, neváží, ale počítá své duše. Centralisuje, uniformuje milliony svých poddaných, touže kázní, jejíž pomocí vychovával své děti. Forma, síla, hmota je mu vším, ne život.

Ovšem, nám jedná se o stát sociální. Přišel Marx a narýsoval jeho ideál. Marx je socialismu tím, čím je Herbart výchově. Postavil jako on spekulativní cíl: dokonalý socialistický stát. Methody k tomu cíli, formy toho státu stály jasně vykresle-

*) Mluvíme-li o vědeckém socialismu, musíme konstatovati, že socialism je vědou pro nás, nikoli pro naše odpůrce, považujeme-li vědu za exaktní, za fakta lidstvu společná a nezvratná, positivní.

ny před očima německého lidu jako ideál, nevyrovnatelný ideál budoucnosti. Filosofie, národohospodářství, sociologie a historie přispěchala, aby tento ideál byl oděn do pevného krunýře vědecké pravdy. Ale tento cíl nesl smrt ve svých prsou. Vyrostl z materialismu. A hmota je mrtvá. Proto musí býti mrtev a navždy mrtev tento centralistický stát. Jediný může býti ideál socialistický: dokonalý život. Ale život a stát v německém marxistickém smyslu jsou pojmy, které si navzájem odporují. Na tom právě ztroskotá marxism. Nemůže býti ideálem živoucího něco neživého. A to neživé je stát. Nelze odejíti od člověka a zbaviti jej iniciativy v životě. Socialism je nutno ne centralisovat, ale individualisovat. Německá idea státu je falešná. Materialistická, spekulativní, ubíjí život.

Jak jsem řekl, stal se stát vůbec ideálem německé rasy. Filosofický materialism prostoupil totiž celým německým národem a musel přinésti v jistém směru stejné ovoce. Je to hledání štěstí a síly mimo člověka, mimo sebe — mimo nás. Stát stává se Němci živitelem, tvůrcem, rozmnožitelem, zachovatelem. Nutností, abych já mohl žít. Je ohniskem německé síly a života. On hájí štěstí, život, vše, co je Němci drahé.

Tento materialistický názor na stát přenesen byl z Německa do Rakouska a také i mezi náš lid. Vše naučili jsme se chtíti od státu a zapomínali jsme, že jsme to my, kdož tvoříme ten stát. Protože jsme od něj vše chtěli, vše jsme mu museli dát, všecku svou individualitu i samy sebe.

Čím silnější byl on, tím slabší byl lid, který jej tvořil. Stát, takový, jak si jej vytvořila německá představa i v socialismu, stal se nebezpečným nepřítelem lidu.

A tak bylo i se socialistickou stranou němec-

kou. I německému socialismu unikla pravá podstata života. On zapomněl na život, jemu vším se stalo dogma socialistického státu a všechnu velkou víru v život ztělesnil mylně v představě o něm.

Ale co činiti, pokud socialistického státu není? A německý socialism našel si výbornou náhradu za něj: svou politickou stranu. Ta je přece zárodek tohoto příštího státu, příštího ideálu, něco skutečného, socialistický stát v jeho prvých formách. Miliony voličů — stranníků, její vojensky ukázněná organisace, její hospodářská síla, tisk, všechny instituce její, to všechno jsou prvé pevné základy základů, z nichž vybudován bude příští socialistický stát.

A tak zájem o život a zásady počal mimovolně ustupovati takovému zájmu o stranu. Četná byrokracie strany pak vážně pečovala o to, aby zájem o stranu a její instituce sílil i z existenčních a řekl bych i mocenských důvodův. Mocná strana, jakýsi stát ve státě, poskytovala mnohým existenci i moc, která pod revolučními hesly představovala světu známé mírumilovné zvířátko ve lví kůži. Strana stala se církví, stala se cílem sama pro sebe a veškery počiny její vedeny byly novou, základní otázkou: prospěje či uškodí to straně?

Nejvyšším příkazem socialistické politiky stalo se heslo: "Strana nesmí nikdy utrpět!" Zásady může při tom všem vzíti — čert!

Německá touha po moci projevila se v tomto názoru na politiku strany právě tak jako v přímé politice měšťáků německých. Moc nad právo — to je základní toninou německé duše jak měšťácké tak socialistické. Proto se postavil Dr. Adler proti českému mandátu ve Vídni, proto přišel 4. srpen do říšského sněmu německého. Pro zachování moci strany postavila se německá internacionála proti

právu (a povinnosti) socialismu a šla s císařem. Proto se našel v Německu Lensch i Frank.

Jim šlo o stranu a její moc, nikoli o zásady, pro něž strana existuje. Jim šlo o formu, ne o plnost pravdy a zásad. A formalism je vždy důsledkem materialistických názorů životních. Strana, jako zárodek socialistického státu zde stála a musela býti vždy spíše posilována, nikdy oslabována. A to i za cenu mravní prohry.

Napsal jsem kdysi o kapitalistickém státě tato slova: Jeho evangelium je síla, moc, proto buduje strašný kapitalism. Nezná srdce, zná jen hmotu, nezná myšlenky, ví jen o státních mašineriích nesmírné hrubé moci. Proto jeho cíle jsou a musejí být dobývačné. Jeho síla neroste z nitra lidského srdce, jeho síla je mathematickou silou millionů porobených rukou. Protože potřebuje lidské paže, nepotřebuje mozky lidské. Proto musí ubíjet ducha národů, protože duch a myšlenka jsou nebezpečny hmotě, síle a zlatu, jsou nebezpečny tomuto — bohu státu."

A proti tomuto kapitalistickému státu byla postavena protiváha socialistického státu. Budoval ji také německý rozum, stejně materialistický, rozum prošlý touže školou herbartovské kázně, poslušnosti, herbartovské výchovy. Přizpůsobil je pouze svým ideám sociálním. Jevil-li protisociální stát německý snahu o centralisaci kapitálu a moci, měl německý socialistický stát čeliti této tendenci centralisace práce, centralisací hlasovacího lístku. Proti militaristické kázni a pořádku státu kapitalistického měla tu státi poslušná a soustředěná kázeň řad dělnických, jak se jí naučil německý dělník v herbartovské škole a regimentech Německa. Ani síla jeho státu nemohla růsti z lidského srdce. Nepočítal nikdy se srdcem lidským. I jeho síla, síla

socialistického Německa má býti mathematickou silou millionů dělných rukou.

Proto organisovali a centralisovali hlasy lidské. Ne ovšem hlasy, jež by byly řízeny z vlastního nitra, ale hlasy, které se podřizovaly tuhé kázni a církevní poslušnosti strany. Strana za ně myslela, strana i jednala za masy. Masy pak měly pouze jedinou povinnost: hlasovati pro stranu a jí vytčené cíle, aby dosaženo bylo sociálního blaha a práva pro všechny.

Takový pojem o sociálním státě přesazen byl z německé i do rakousko-uherské strany sociálněděmokratické. A jeho centralism postavil se proti každému pokusu o život mimo centrum, v Rakousku mimo Vídeň,v Uhrách mimo Budapešť. Ale v Rakouském státě byla i Praha, byla Lublaň, byl Lvov. Tam všude tlouklo jiné srdce, tam všude tlumil se jiný, vlastní život národa. Mnohost života je vždy nebezpečna jeho uniformitě. Porušuje ji. A proto bylo nutno umlčovati ducha národů, který je pramenem mnohosti života. Leželo a leží v něm nebezpečí pro pojem německého státu, který nebyl vystavěn na duchu, ale síle a hmotě.

Německý socialism nestál proti národnosti proto, že byl by beznárodní. Jako projev čistě německé filosofie materialismu, byl to socialism v určitém smyslu výlučně nacionální. Německý socialism postavil se proti národnosti proto, poněvadž národnost je projev a zřídlo ducha, myšlenky, idee. Je-li sám založen na hmotě, ohrožuje jakákoli cizí idea a myšlenka jeho základy. Proto je umlčuje všude tam, kde se mu do cesty staví. V Rakousku, ve státě německé nadvlády, stály národy v cestě centralistickému socialismu. Boj mezi nimi a jím byl prostým důsledkem poměrův.

Kolébka myšlenky, pramen idee je v duši a srd-

ci lidském. Je v individui. A proto německý socialism, čerpající svoji sílu z millionů, nic nevěděl o síle jedince, o mravní a tvořivé síle individua.

Národ je individuum v nejčistším slova smyslu. A proto přirozený zájem protiindividualistického Německa postavil se proti národnosti.

Nad národy postavil státy, nad právo moc právě tak jako německý militarism. Jeho stát, materialistický stát nebyl organisací ducha, který ovládl hmotu.

V zápasu o materialistický a idealistický názor na život a svět — a tato válka je tím zápasem — musel podlehnout německý duch. Musel podlehnout i německý socialism, jedno z dětí německého ducha. Padla německá filosofie, padla německá výchova, padl i německý socialism. A padne i německé násilí, aby svět poznovu a jasně poznal, že duch je silnější než hmota.

NEBEZPEČÍ NĚMECKÉHO VOJENSKÉHO VÍTĚZSTVÍ.

Dnes po naprosté porážce Ruska znovu vystává před světem nebezpečí jeho vojenského vítězství. Poraženo mravně, vítězí hrubou silou, a nebezpečí to denně vzrůstá. Ruská revoluce, doufající v pomoc německého proletariátu, postavila socialistický svět podruhé tváří v tvář před mravní ubohost německého socialismu. Scheideman táhne na socialistickou Rus. Jde ubít její touhu po svobodě a sebeurčení. Německý socialista bojí se příštího silného a svobodného Ruska, jež bylo by hospodářsky nebezpečno pro německý průmysl. Je proto nutno rozbít jeho politickou jednotu a příští silnou federaci, je nutno předstírat starost o malé slovanské větve a získat je Německu a jeho hospo-

dářskému panství. Nebylo-li možno udržeti hospodářsky slabé Rusko carské, bude možno udržeti Rusko rozdělené pod německým vlivem. A to bylo by ohromným vítězstvím militaristického Německa na celá století.

Za svého pobytu v Londýně na podzim 1916 slyšel jsem Hyndmana, starého druha Marxova: "Vítězství Německa je porážka socialismu. Nejlepší službu, jakou můžeme, my, angličtí socialisté prokázati socialismu, je porážka německého militarismu."

Velmi jasně a stručně pověděl tu Hyndman to, co chápe dnes již velmi jasně celý svět, co přiznává otevřeně soudruh Kautský, o čem je přesvědčena německá socialistická menšina, co však dosud nemůže pochopit socialistická strana americká.

Vítězné Německo tvrdě zasáhlo by do osudů sociály nejen v Německu samotném, ale i všude tam, kam by zasáhla jeho moc. A přirozený důsledek pocítily by i země ostatní. Anekce Belgie, Polska, ruských pobaltických krajů, Balkánu, osedlání Ukrajiny, znamená politickou i hospodářskou centralisaci, novou germanisaci a nový strašnější kapitalism. A život národů v těchto ovládnutých územích byl by životem kapitalistických otroků.

Malé národy věřily v sílu socialismu. On byl pro ně zárukou existence, jeho idee a zásady o právech národů byly malým národům oporou a nadějí. Jestliže by z tohoto zápasu mělo vzejíti vítězné Německo, jež by jho národního otroctví vhodilo na šije malých národů, znamenalo by to veliké poškození posic socialismu v malých národech. Tím spíše, čím více bylo v něj doufáno a čím důvěřivěji pohlíželo se na mocnou stranu německých socialistů.

Všechna energie malých národův znovu by se vybíjeti musela na poli bojů politických a národnostních, otázky hospodářské zůstávaly by v pozadí politických bojův. Jestliže už před válkou stála germanisace v střední Evropě tolik obětí a protienergie, dnes by ji vyčerpávala skoro úplně.

Vítězný imperialism německo-mad'arský posílil by ještě více moc svého státu, který se tak slavně osvědčil v současném konfliktu autokratických a demokratických států, a nastoupil by germanisaci i mad'arisaci mnohem násilněji. Jasný doklad budoucí politiky německé poskytuje usnešení německé z poslední doby, kdy věnováno bylo dva a půl millionu marek na "kulturní práci" v Polsku, i jednání rakouské vlády se slovanským svým lidem.

Kapitalistický stát šel by hospodářsky vykořistiti získané území. Pro snadnější vykořistění nutno ovšem porobený národ kulturně i politicky tísniti a utiskovati. Nebot' jen politická svoboda a kulturní vyspělost ubrání národ proti vykořisťovatelům.

Spoléhati se na pomoc německé sociální demokracie v takovém neštěstí porobeného národa bylo by marno a hříšno. Je těžko uvěřiti dnes, po novém německém vpádu do Ruska, že je vůbec možný obrat v mravních názorech německého socialisty. Jen zázrak přivoditi by mohl revoluci v Německu, jehož socialistické strany — nehledě k menšině — jen sesilují novými doklady srpnové rozhodnutí z roku 1914.

Ale připustíme-li i to, že by německý socialism nepadl ve své síle, není možno míti důvěru ve stranu, která je vždy odhodlána odpověděti na touhy malých národův a jejich proletariátu slovy Seligerovými: Není sociálně demokratickým přesvědče-

ním, aby německý dělník zastával požadavky, jež nejsou požadavky jeho.

A nastoupí tutéž methodu, již nastoupila rakouská německá sociální demokracie vždy vůči požadavkům neněmeckých národů. Není možno míti víry, že by tato "demokracie", která tak egoisticky projevila se světu, vrátila se k mravním hodnotám socialismu v případě vítězného Německa. Umývajíc si ruce nad útiskem kapitalistických vrstev, kterým pomohla k vítězství nad menšími národy, bude také sama žíti z jejich útisku a na jejich volání po právech a svobodě užije osvědčeného již prostředku: bude jako vždy farizejsky kroutit očima za Marxem a jeho programem třídního boje, jehož výsledky rozřeší sice všecky bolesti, kterýž ale ve vážné hodině zkoušky tak hanebně opustila.

Je ještě jedna významná otázka, na kterou nutno odpověděti: Mohla býti soc. demokracie, či snad i byla skutečně, záštitou malých národův?

Jistě byla v době míru. A ne mohla, nýbrž měla býti v době války. Vždyť ona to byla, kteráž hlásala právo svobodného vývoje jedince i národa na poli kulturním i hospodářském. A bylo to patrno zvláště v Rakousku, kde přese vší neochotu se strany německé sociály — řešiti spravedlivě národnostní otázku — malí národové se probouzeli a rostli ve své síle. Tím, že sociální demokracie německá v době míru alespoň aktivně nešla do boje proti národnostem, tím, že zůstávala alespoň v některých otázkách na neutrální půdě, přicházely národnosti přirozenou silou valící se demokratické vlny ke svým právům cestou pomalého vývoje.

Takový mírný vývoj zaručovala sociální demokracie v trojím směru. Zásady její o svobodě a rovnosti, její sociální agitace uvědomila široké vrstvy lidu a dala jim značnou kulturní úroveň. A tím

k posledu i silné a zdravé vědomí národní. Bojem o uskutečnění svých cílův způsobila, že nejširším vrstvám lidovým dostalo se určitých a ne bezvýznamných práv ve státě i zemi. Staly se mocným součinitelem v národním životě a nejsilnějším jeho pilířem. Bojem proti militarismu a solidaritou internacionály (alespoň tou předpokládanou) dodával socialism malým národům víru v spravedlivou a klidnou budoucnost. Tak mravně posiloval neobyčejnou měrou národní vývoj, přes to, že centralism německé soc. demokracie značně jej poškozoval.

A malé národy vskutku takto chápaly smysl socialismu, nejen pro jeho sliby materiální, ale pro zdánlivé jeho záruky ideální. Pohleďme jen na Finy, Belgii, Hollandsko, Čechy —, tyto vysoce kulturní země malých národů mají mocné strany socialistické, jakoby na znamení instinktivního pocitu, že ideový socialism je zárukou jejich kultury a existence.

Tím bolestněji dopadá na naše vědomí prohra německého socialismu. Je to tvrdé slovo, ale také sociální demokracie německá ponese vinu, bude-li osud malých národův zlý, jestliže válka vykoná neblahé změny v jejich životě. Je to i jejich vinou a velikou vinou, jestliže věc malých národů z parlamentních bojišť, kde přece jen konec konců rozhodovala humanita a jakési právo — zavlečena byla na krvavá bojiště, kde rozhoduje násilí a zájmy mocného kapitalismu. Jen veliký vliv, jaký provádí německá soc. demokracie na "Socialist Party" v Americe, mohl přinést onen strašlivý zjev: mlčení naší americké "Socialist Party" k strašnému zotročení a deportacím dělnictva belgického německým militarismem v této válce.

Sociální demokracie zašlapala třídní boj a o-

bětovala malé národy kapitalismu. A přece nejsou tak vzdáleny dny basilejského sjezdu, kdy přísahala světu, odkud zněl její revoluční hlas jako slibná fanfára demokracie i výstraha německému kapitalismu. Je třeba čísti tento basilejský protokol zvláště dnes, abychom mohli uvidět tu děsnou mravní propast, do níž se zřítilo socialistické Německo.

"Mezinárodní proletariát má v opovržení válku a žádná moc světa ho nepřiměje k tomu, aby střílel na ty, které miluje jako své proletářské bratry," mluvil Haas ve jménu německé soc. demkoracie.

A byl to sám znamenitý Bebel — zajisté se silnou důvěrou v mravní sílu svých německých soudruhův, kterýž konče sjezd basilejský, pronesl slova, jimž budoucí doba dala jiný, strašlivý výklad: "A nyní staniž se cokoli, jsme připraveni." Úžasná ironie padá z těchto slov dnes na německou stranu. Štěstí, že Bebel nic již o tom neví.

Velicí národové, neznají-li již lepší cesty na zjištění práva, mohou za svou existenci umírat, je-li to celou jejich vůlí. Ale malí národové musí žít. Tím, že sociální demokracie šla ochotně umírat za císaře, obětovala malé národy vymírání na bojištích zároveň s posicemi německého socialismu, který přestal býti jejich záštitou.

Přes to a právě proto věřím v budoucnost socialismu. Ale socialismu opravdovějšího. V něm opět v budoucnosti musí vyrůsti záštita malých národů. Neboť je to jediný socialism, který řeší otázku společenského vývoje na mezinárodních základech práva, na základě rovných podmínek sociálního vývoje. Otázka sebeurčení národů v její plnosti kulturního a sociálního života zůstane již největší politickou ideou nově se tvořícího světa. I kdyby německým vítězstvím dnes byla poražena,

vstane znovu a silněji, aby konečně dala světu — a třeba po nových ještě těžších bojích — svobodnějšího člověka.

JSOU MALÉ STÁTY NÁRODNOSTNÍ SE STANOVISKA SOCIALISTICKÉHO ŽÁDOUCNY?

Bylo již dovozeno, že kapitalism ve své snaze po vzrůstu nachází vždy volnější a rozsáhlejší pole své činnosti ve velkých a centralisovaných státních celcích. Kapitalism po této stránce byl vždy beznárodní, internacionální ve špatném toho slova smyslu. A musel býti. Neboť zlato nemá duše. Využitkovával milliony rukou, a aby tak mohlo býti, bral jim právo individuality.

Bylo již také řečeno, že proti centralismu státnímu a kapitalistickému postaven byl centralism socialistický a z jeho stanoviska byla odvozována jako sociální zákon domnělá tendence socialismu: vytvářeti veliké státní celky třeba i přes hranice národů z důvodů národohospodářských. Ještě na počátku války sám český náš soudruh Šmeral využíval této německé a nesprávné theorie na podporu svého kompromisního stanoviska vůči válce a Rakousko-Uhersku.

Co znamenají však všecky takové theorie, jestliže životní prakse mluví k nám zcela jinak prostou a tvrdou skutečností. Je pravda: tato životní skutečnost ukazuje na bolestnou slabost malých států ve válce. Ale ona ukazuje zároveň na velikou mravní, kulturní a hospodářskou jejich zdatnost v době míru a práce.

Pád jejich ve válce byl žalostný. Belgie, Srbsko, Rumunsko. — Ale což pak je smyslem života národů a jejich státních útvarů válka? Není oním slovem, které dnes s každého lidského rtu splývá — trvalý, čistý mír? Ve válce malí národové vy-

mírají. Proto tak zoufale brání se válce Holandsko, Švýcary i Skandinavské státy. Jsou si vědomy své slabosti proti strašným militaristickým mašinám velikých státův. To nutí je trpěti příkoří a násilí a hanebné pokořování ze dne na den.

Ano, ovšem, měli jsme i války malých státův. Byla to válka balkánská. Ale my víme, že její příčiny nebyly zdaleka tolik kapitalistické — o jakém kapitalismu chtěli bychom vlastně v takovém Srbsku mluviti? — jako politické a mravní podstaty. A byla to válka při vší své krutosti přece jen krátká. Její rány byly rychle zahojeny. I po té stránce možno tedy říci, že malé státy, i kdyby od smírného řešení odešly k meči, nemohou dáti světu tolik strašné hrůzy a všeobecné mravní i hospodářské zkázy, jako války velikých centralisovaných států, jejichž podstata nemůže býti ani jiná než materialitická a jejichž rozpoutání zavinilo nenasytnost jejich kapitalistických tříd.

Veliké státy počínají strašné války z největší míry pro zlato. Malé národnostní státy, i kdyby došly ve svých argumentech až k meči, nemohou jej zdvihati pro zlato, ale vždy a jedině pro ideu. Ve víře v idei je jediná záštita jejich existence.

Je nutno také určitě říci, co je smyslem našeho socialismu: či strana a socialistický stát, či hnutí za sociální blaho lidstva? Onen výrok známého něm. soudruha Bernsteina: "Mně je hnutí vším, konečný cíl ničím!" je svědectvím, jak hluboký je rozpor v socialistickém světě. Neboť také nám, českým socialistům, jistě veliké většině z nás, vším jsou naše zásady, vším je nám hnutí za sociální blaho lidstva, cesty k němu. Strana je pouhý nástroj, pouhá forma, cesta k němu. Je nutná, je to vysoce podstatná podmínka úspěchu, ale není to úspěch sám. A dokonce ona nesmí nikdy býti překážkou tohoto ú-

spěchu a vývoje. A kdyby to bylo i za cenu její smrti. Slova písma: Nebojte se těch, kteří tělo zabíjejí, neboť oni ducha zabíti nemohou! zůstanou věčně pravdiva. Hnutí, ideu nelze zabíti. Kompromis většiny německých socialistův je hříchem, je zločinem — pro zachování strany.

Naší touhou je sociální blaho. Snažíme se jej dojíti prostředkem sociálního státu. Naše evoluční stanovisko povede nás tedy pevnou cestou. Bude odpírati zdání, jakoby cesta k sociálnímu státu vedla výhradně centralismem a soustředěním kapitálu i soustředěním millionů dělných rukou, velikými státními celky. Příklad malých států právě na to ukazuje. Jejich šťastnější kulturní, politická i hospodářská existence v míru je příliš vážným důkazem pro naše tvrzení. Neboť hospodářská prosperita jednotlivce v malých státech i prosperita státu samotného je mnohem příznivější a zbavena nebezpečí náhlých průmyslových krisí, jimž je vystaven dělník ve státech velikých, kde kapitalistický průmysl rozvinul se do ohromných rozměrův. Tam vyrábí daleko nad spotřebu a přivádí tak průmyslové krise, jež důsledky svými zastihují nejdříve dělníka. Blahobyt Dánska, zemí skandinavských, Švýcar, Belgie a Hollandska je jasným příkladem hospodářské zdatnosti malých státův.

A je a bude-li malému státu třeba hospodářských spolkův s jinými státy a národy z důvodů národohospodářských, pro dopravu svých výrobků, pro cestu k moři a p., nechať do takovýchto smluv a spolků jde každý národní stát jako činitel svobodný a rovnocenný a ne jako otrok ovládaný cizími a kapitalistickými státy. A to je dnes naše postavení v Rakousku.

A socialism? Přes to, že je velmi silný v průmyslových státech velikých, daleko lépe vede se

jeho snahám ve státech malých. Dánsko, Finsko, Švédsko i jiné státy malé mají své socialistické strany, jejichž politický i mocenský význam v těchto zemích je daleko významnější, než význam milionových stran socialistických ve velikých státech.

A v Čechách? Tam strana naše vyrostla ke své síle ve chvíli, kdy našla nejen svůj hospodářský, ale i svůj veliký kulturní význam v životě svého národa, kdy stala se národem.

Jsou tedy malé státy se stanoviska socialistického žádoucny? Ve chvíli, kdy německý militarism oblékal do vojenské uniformy milliony socialistů Německa a hnal je proti Rusku a Francii, již v prvém roce války, malé, silně socialistické Dánsko vykonalo veliký sociální čin: dalo politická práva svým ženám.

Dr. Frant. Soukup, vítaje radostně tento kulturní úspěch malého státu, opřel o něj svůj požadavek sebeurčení a samostatnosti malých národův, pravě: "Není proto nacionalismem volati a nejenom theoreticky volati, ale prakticky co nejúčinněji pracovati pro samostatnost a neodvislost a to nejenom národů velkých, nýbrž i malých. I malí národové mají své právo na život jako národové velcí."

Nejenom na sjezdu smíchovském r. 1909, ale zvláště na sjezdu žofínském v roce 1913 pozdvihla česká sociální demokracie svůj hlas, řešíc národnostní otázku a poměr svůj k Rakousko-Uhersku. Tehdy vyjádřila se ústy nejpřednějších soudruhův pro naši samostatnost, jestliže Rakousko nenaplní svého poslání k národům své říše a nedá jim svobody a sebeurčení, jak je poprvé v dějinách moderní doby definoval italský Mazzini.

Ale také internacionála pověděla o právu porobeného národa na samostatnost přímé a rozhod-

né slovo. Nebylo to ovšem proti Německu nebo Rakousko-Uhersku. Bylo to proti Rusku. A byli to právě němečtí socialisté, kteří přiměli internacionálu k takovému projevu. Nejednalo se tehdy náhodou o českou, ale o finskou samostatnost.

Sekretariát internacionály v roce 1910 manifestoval pro svobodu Finska a prohlásil mezi jiným: "Finská sociální demokracie musí se chopiti tohoto boje, poněvadž se jedná o život a svobodu finského národa. Neodvislost Finska není naším soudruhům prázdným právním titulem, ale znamená pro finský národ právo sebeurčení, znamená demokratickou svobodu, znamená pokrok kultury a socialismu.

Socialistickým poslancům všech zemí připadá mravní povinnost promluvit ve svém parlamentě o ruském porušení ústavy finského národa a energicky vystoupiti proti zločinné politice Petrohradu."

Tak volala internacionála pod vlivem a rozhodnutím německého zakročení. Toto provolání mysleli němečtí soudruzi nepochybně k celému světu, jedině Čechy vyjímajíce. Neboť oni slušně sice, ale pevně znovu by vám řekli slovy Seligerovými: "Není sociálně demokratickým přesvědčením, aby dělník německý zastával požadavky, jež nejsou požadavky jeho." Anebo neslušně tak, jak to řekl Ellenbogen. V nedávných dobách, kdy české socialistické strany v strašném zápase svého národa o bytí a nebytí spojily své požadavky s právem ostatního národa a s ním se pevně postavily do zápasu, pozdravil je "soudruh" Dr. Ellenbogen ve vídeňské sněmovně dne 22. ledna 1918 těmito slovy: "Vy spojenci měšťáků! Zrádcové třídního boje, kteří jste se dávno vzdali třídního boje! Troufáte se ještě hýbat! Jako němí psi dívali jste se na hnutí ví-

deňského dělnictva." Jinak o právech Finů, jinak o právech našich!

Pro nás však vyplývá ze všeho jediný závěr: Je-li svoboda a samostatnost finského národa pokrokem kultury a socialismu, je tímto pokrokem kultury a socialismu i svoboda a neodvislost národa československého.

A dodáme-li k těmto názorům, že 60 procent občanů budoucího státu českého stojí v řadách inteligentního proletariátu, vědomého svých práv, bude naše touha po něm ještě opravdovější. Síla sociální demokracie v Rakousku byla podlamována reakcí alpských zemí, nižší kulturní úrovní jihu a Haliče. V českém státu pokrok sociálních ideí půjde ku předu mílovými kroky a vykoná právě tím blahodárný vliv na sousední méně sociální a pokrokové země.

Hospodářsky budeme jedním z nejsilnějších států evropských. Jestliže dnes veřejné dávky pro zemi a stát obnášejí v českých zemích na 700 millionů korun, vypočítává český národohospodář Dr. Kusý, že vlastní samostatný stát bylo by možno vydržovati nákladem necelých 500 millionů. Ovšem, dlužno uvážiti, že za dnešních poměrův žijeme jako národ žebrácký, odstrkováni a pomíjeni v nejzákladnějších svých životních potřebách, kulturně přímo utloukáni hýřivou Vídní, která většinu svých příjmů z českých zemí využije na svůj militarism a podporu alpských a haličských zemí. Ale Dr. Kusý mluvě o nákladech vlastního našeho státu, myslí na stát moderní, kulturně, sociálně i politicky odpovídající sociálním a pokrokovým požadavkům doby a potřebám lidu. Státu, z něhož by odešla bída a zločin, státu sociální spravedlnosti, politické rovnoprávnosti, kulturního života vůbec.

NAŠE PŘICHÁZEJÍCÍ JARO.

Materialistické chápání dějinného vývoje mělo za přirozený následek, že sociální blaho hledáno bylo nejprve v materialistických podmínkách života. Duševní síla byla tu pouhou služkou hmotných podmínek vývoje. A šťastný intelektuelní život měl býti teprve ovocem rozřešených otázek hospodářských. Spekulace německého socialismu byla dokonalá ve své pohotovosti. To byla přednost marxismu, to je přednost vědeckého materialismu a positivismu vůbec. Ale tím, že sociální materialism podřídil duševní život materielním podmínkám, sama sebe zániku určil. Přiblížil se sice i našim českým zotročeným massám, ale jen na chvíli. Jakmile je pozdvihl, unikly mu výše a touží po duchu a idei. I německý socialism, ačkoli rád by se svých beder svalil jakékoli zdání, že i on utonul v této propasti bezduché hmoty, probouzí se k vědomí hrozné mravní prohry německého ducha a tu a tam slyšíte slova kajícího přiznání. Ale od přiznání je daleko k pokání. A tak na socialistický čin německý dlouho ještě bude čekati svět.

4. ledna 1918 napsáno bylo ve vídeňské Arbeiter Zeitung velmi jasně o německém národě: "Co nebylo dosaženo německým idealismem, bylo dosaženo politikou, při níž nebylo ideálů, ale pouhé zájmy, nebylo morálních zásad, ale rozhodovala jedině skutečná moc bajonetů a kanonů. (Neslyšíte odpověď německých soudruhů Habrmanovi: "Nyní mluví děla!" — pozn. autora). Ten, kdo mluví o ideálech, je v této době utopistou, ten, kdo appeluje na morální zásady, činí dojem snílka. Jediný cíl vší politiky je moc a bohatství německého národa. Ten, kdo mluví o právech jiného národa, je hlupák." Německý sociální demokrat píše tu i sám na sebe krutou obžalobu.

My nechceme ani otroků šavle, ani otroků dogma, ani otroků žaludku. Chceme milliony spolupracovníků na nesmírném díle člověka. Náš socialism nebude míti svého nepřítele pouze v kapitalistickém státě, on jej bude hledati také sám v sobě, ve své povahové a intelektuelní slabosti. Nejen v síle svého nepřítele.

Náš socialism nebude počítat, ale vážit své duše a svá srdce. Náš socialism bude se individualisovat. Bude socialisovat hmotu, aby zachoval individualitu ducha a ideje. Bude vytvářet život a půjde k jeho pramenům: k srdci národa.

To znamená také plnost a svobodu života národního. Národ je individualita v nejkrásnějším slova smyslu, tvůrčí individualita. Právo individuality znamená právo sebeurčení národa. A to nejen po stránce svobody politické a kulturní, ale také svobody sociální v hospodářském smyslu. **Znamená sociální spravedlnost.**

Vyznáváme pevně a neochvějně mezinárodnost socialismu. Ale věříme, že může býti vytvořena pouze národností socialismu. Stará mezinárodnost se svými hesly pro slavnostní sjezdy zahořkla pelyňkem. Musí ustoupit novým, pravdivým a životným ideím.

Smysl německého nazírání lze vyjádřiti touto formulí: socialistické království míti. To určovalo jejich methodu, to způsobilo jejich pád. Neboť v té chvíli byl odsouzen německý socialism k úpadku, kdy počal se snažiti o toto: míti..

Míti, to je konec vývoje, to je konec snahy, to je konec života. To je hmota, vítězství hmoty.

My nebudeme království socialismu nikdy míti. **My je budeme věčně chtíti. V našich touhách sociálních je věčný vývoj, nekonečný a nesmírný,**

vývoj ducha, víra v sílu ducha a ideje, víra v nesmrtelnost života, napájeného z pramenů tekoucích ze studnic národů. Nové socialistické jaro vyjde z této bouře národů.

Končím svoje skromné kapitoly, psané v dobách vzrušujících zápasů a v návalu práce, jež ztěžovala klidný postup tohoto dílka. Končím je slovy, jimiž české odvětví socialistické strany v Americe v roce 1915 zakončilo svůj appel k internacionále:

Soudruzi:—Ve jménu vznešené ideje socialismu, kteráž jest vtělením rozumu, práva i lidskosti, pro kulturní i sociální dobro soudruhů našich v zemích českých — vysoko zdvihněte prapor socialismu a napište na něj novou svou povinnost:

Zápas za nový sociální pokrok, za právo a sebeurčení malých, kulturních národův.

Zápas za sebeurčení národa českého v zemích českých, národa Husova i Komenského, porobeného nyní národa, jehož ohromná většina stojí pod prapory internacionály.

Tento lid zdvihá k Vám dnes svůj hluboce cítěný appel: Konejte svou socialistickou povinnost. Pomáhejte tvořiti neodvislý český stát, jehož synové dnes, tak jako před 500 léty, půjdou za velikými ideály socialismu, půjdou s Vámi dále v sražených řadách jako strážci míru, jako tvůrci věčných hodnot, jako záštita práva, pokroku, lidskosti a socialismu.

Pro tuto studii užil jsem těchto pramenů: Sociologických spisů Dra Beneše, spisů Dr. E. Sterna, K. Modráčka, spis. Jozífka, "České otázky" a "Rusko a Evropa" od prof. Masaryka, "Komunistického manifestu" Marxova spisku Engelsova: "Vývoj socialismu od utopie k vědě" a j.

Všem organisacím

naším a veřejnosti oznamujeme, že vydáme v krátké době dvě knihy soudr.

Josefa Martínka

RUSKÁ REVOLUCE

— a —

NAPŘÍČ RUSKEM A SIBIŘÍ

(Listy z denníku).

Objednejte předem určitý počet výtisků pro vaše členstvo.

CENA BUDE OZNÁMENA POZDĚJI.

Vydáno nákladem
Amer. Děl. Listů, 4130 Broadway,
Cleveland, O.

LIBRARY OF CONGRESS
0 019 308 985 9

Doporučujeme k odebírání

týdenní časopis

AMERICKÉ DĚLNICKÉ LISTY

Předplatné: na rok $2.50
na půl roku $1.25

Pište si o číslo na ukázku.

Vydává Česká Socialistická Tiskařská
a Vydavatelská Společnost.

4130 Broadway,
Cleveland, O.